

eindrapportage experimenten voetbalvandalisme en jeugdwelzijn

Onderzoek naar de
resultaten van een
jeugdwelzijnsbenadering
van voetbalvandalisme
in zes gemeenten

eindrapportage experimenten voetbalvandalisme en jeugdwelzijn

Onderzoek naar de
resultaten van een
jeugdwelzijnsbenadering
van voetbalvandalisme
in zes gemeenten

In opdracht van het Ministerie
van Welzijn, Volksgezondheid
en Cultuur

Uitgevoerd door:
Bureau Criminaliteitspreventie
Van Dijk en Van Soomeren BV
Drs. A.G. van Dijk
Drs. N.C. Hilhorst
Drs. R.P. van Uffelen

Stichting Het Persinstituut
Dr. H.H. van der Brug
Drs. J. Meijs

Rijswijk,
maart 1991

Deze eindrapportage is mede gebaseerd op de volgende publikaties:

Brug, H.H. van der en J. Meijs

1991 *Effectevaluatieproject Voetbalvandalisme en Jeugdwezijn*. Amsterdam: Stichting Het Persinstituut.

Burik, A.E. van, R.P. van Uffelen, A.G. van Dijk, H.H. van der Brug en J. Meijs

1990 *Eindrapportage Evaluatie Experiment Voetbalvandalisme en Jeugdwezijn Rotterdam*. Amsterdam: Bureau Criminaliteitspreventie.

Burik, A.E. van en N.C. Hilhorst

1990 *Eindrapportage Evaluatie Experiment Voetbalvandalisme en Jeugdwezijn Zwolle*. Amsterdam: Bureau Criminaliteitspreventie.

Dijk, A.G. van, N.C. Hilhorst, R.P. van Uffelen, H.H. v.d. Brug, en J. Meijs

1989 *Experiment Voetbalvandalisme en Jeugdwezijn Een tussenstand*. Amsterdam: Bureau Criminaliteitspreventie, Stichting Het Persinstituut.

Hilhorst, N.C., A.G. van Dijk, H.H. van der Brug en J. Meijs

1990 *Evaluatie Experiment Voetbalvandalisme en Jeugdwezijn FC Den Haag*; Amsterdam: Bureau Criminaliteitspreventie, Stichting Het Persinstituut.

Savornin Lohman, P.M. de, A.G. van Dijk, H.H. van der Brug en J. Meijs

1990 *Evaluatie Experiment Voetbalvandalisme en Jeugdwezijn Amsterdam*. Amsterdam: Bureau Criminaliteitspreventie, Stichting Het Persinstituut.

Uffelen, R.P. van, A.G. van Dijk, H.H. van der Brug en J. Meijs

1990 *Evaluatie Experiment Voetbalvandalisme en Jeugdwezijn Eindhoven*. Amsterdam: Bureau Criminaliteitspreventie, Stichting Het Persinstituut.

Uffelen, R.P. van, A.G. van Dijk, H.H. van der Brug en J. Meijs

1990 *Evaluatie Experiment Voetbalvandalisme en Jeugdwezijn Utrecht*. Amsterdam: Bureau Criminaliteitspreventie, Stichting Het Persinstituut.

De eerste publikatie is te bestellen bij de Stichting Het Persinstituut (020 -5253989).

De overige publikaties zijn te bestellen bij Bureau Criminaliteitspreventie Van Dijk en Van Soomeren BV (020 - 257537).

Inhoudsopgave

	pagina
1 Inleiding	1
2 Onderzoeksopzet	3
2.1 Doelstellingen evaluatie	3
2.2 Opzet effectevaluatie	3
2.3 Procesevaluatie	5
3 Vergelijking van de zes projecten	7
3.1 Opzet projecten	7
3.2 Supporterscoördinatoren en hun doelgroepen	9
3.3 De ontwikkeling van de sociaal preventieve aanpak	11
3.4 Belangrijkste projectactiviteiten	13
3.5 Bereik van de doelgroepen	16
3.6 Bereiken van de subdoelstellingen	18
3.7 Het bereiken van de hoofddoelstelling	20
4 Overall resultaten	23
4.1 Sociale achtergronden en leefklimaat van risicosupporters	23
4.1.1 Leeftijd	23
4.1.2 Gezinssituatie	24
4.1.3 Schoolcarrière	25
4.1.4 Werkloosheid	26
4.1.5 Vrijtijdsbesteding	27
4.1.6 Vormen van onmaatschappelijk gedrag	27
4.1.7 Conclusies achtergronden en leefklimaat	29
4.2 De ontwikkeling van het voetbalvandalisme	30
4.2.1 Globale verandering in attitudes en gedragingen van toeschouwers	30
4.2.2 Veranderingen aan de hand van voor- en nameting	31
4.2.3 Toe- of afname van diverse vormen van voetbalvandalisme het afgelopen jaar	32
4.2.4 Toe- of afname in het algemeen en perceptie van toe- of afname	33
4.2.5 Het voetbalvandalisme van 1986 tot 1990 (CIV-gegevens)	35
4.2.6 Conclusies op grond van CIV-gegevens en survey-gegevens	36
4.3 Het bereik van supporterswerkers onder jeugdige supporters en de resultaten van hun activiteiten	37
4.3.1 Bekendheid met supporterswerkers	38
4.3.2 Kenmerkende eigenschappen van supporters die gebruik maken van activiteiten	38
4.3.3 De aantrekkelijkheid van ontwikkelde activiteiten	39
4.3.4 Samenvatting bereik van supportersbeleid en resultaten van activiteiten	40
5 Conclusies en aanbevelingen	43
5.1 Conclusies	43
5.2 Algemene aanbevelingen	45
5.3 Aanbevelingen per lokatie	46
Literatuur	49
Bijlage: Aantal geïnterviewde supporters per lokatie	51

1 Inleiding

Aanleiding experimenten

In het kader van het Rijksbeleid ten aanzien van voetbalvandalisme zijn in acht gemeenten sociaal-preventieve experimenten gestart.

Deze experimenten worden gesubsidieerd door de Stuurgroep Bestuurlijke Preventie van de Ministeries van Binnenlandse Zaken en Justitie.

De BVV Den Bosch en de Go Ahead Eagles hebben in 1987 de spits afgebeten. Deze beide experimenten blijven hier buiten beschouwing; de evaluatie daarvan is uitgevoerd door respectievelijk de Universiteit van Utrecht en de gemeente Deventer.

In 1987 is tevens door het Ministerie van WVC een onderzoek gefinancierd naar de haalbaarheid om in een aantal andere lokaties soortgelijke experimenten op te zetten, waarbij bovendien het jeugdwelzijnswerk een belangrijke bijdrage moest kunnen leveren.

Op grond van dit haalbaarheidsonderzoek (Savornin Lohman en Ter Bruggen, 1987) zijn acht lokaties geselecteerd, die voor een experiment in aanmerking kwamen. Het Ministerie van WVC heeft vervolgens aan Bureau Criminaliteitspreventie opdracht verstrekt om in deze acht lokaties ondersteuning te verlenen bij de planontwikkeling. Uiteindelijk heeft dit er toe geleid dat eind 1987 door zes gemeenten bij de Stuurgroep Bestuurlijke Preventie projectplannen ter subsidiëring zijn ingediend. Het betreft de gemeenten Amsterdam (met Ajax), Den Haag (met FC Den Haag), Eindhoven (met PSV), Rotterdam (met Feijenoord), Utrecht (met FC Utrecht) en Zwolle (met het toenmalige PEC, tegenwoordig FC Zwolle).

Nadat de plannen waren beoordeeld door de begeleidingscommissie experimenten voetbalvandalisme en jeugdwelzijn en de Stuurgroep Bestuurlijke Preventie konden ook in deze zes lokaties najaar 1988 experimenten van start gaan.

De begeleiding en evaluatie van deze zes experimenten werd wederom door het Ministerie van WVC gefinancierd.

De tot stand koming van de experimenten vormen daarmee enerzijds een voorbeeld van geslaagde interdepartementale samenwerking en anderzijds van een fraaie cyclus van haalbaarheidsstudie, implementatie, begeleiding en evaluatie, die voltooid zou kunnen worden als er ook gelegenheid wordt geboden om de lessen uit de begeleiding en evaluatie ook in andere lokaties en breder in het jeugdwelzijnswerk te benutten.

Doelstellingen experimenten

De zes experimenten hebben dezelfde hoofddoelstelling: een bijdrage leveren aan het beter beheersbaar maken ofwel het verminderen van voetbalvandalisme. Deze hoofddoelstelling tracht men te bereiken via de ontwikkeling van een sociaal preventieve aanpak. Deze sociaal preventieve aanpak is terug te vinden in de subdoelstellingen die in de verschillende project-lokaties geformuleerd zijn. Hoewel deze per lokatie kunnen verschillen, zijn er twee subdoelstellingen die in de meeste lokaties worden nagestreefd.

- Een eerste gemeenschappelijke subdoelstelling is het versterken van de positieve binding van side-supporters met de club door middel van het organiseren van activiteiten door en voor side-supporters. Er wordt van uitgegaan dat het principe van kennen en gekend worden side-supporters zal aanzetten minder te riskeren.
  - Het betreft in de tweede plaats het verbeteren van de (maatschappelijke) contacten, sociale vaardigheden en (in sommige gevallen) de leefsituatie van individuele en groepjes jongeren die tot de doelgroep behoren. Hier is een belangrijke rol voor het lokale jeugdwelzijnswerk weggelegd.
- Overigens worden in de meeste projectlokaties naast sociaal-preventieve maatregelen ook techno-preventieve en repressieve maatregelen genomen.

In deze evaluatierapportage staat vanzelfsprekend de vraag centraal in hoeverre de experimenten aan hun doelstellingen hebben beantwoord.

Leeswijzer

Over de experimenten is reeds eerder gerapporteerd in de publikatie 'Experimenten voetbalvandalisme en jeugdwelzijn; Een tussenstand' (v.d. Brug, v. Dijk, Hilhorst, Meijs en van Uffelen 1989).

Deze publikatie is grotendeels gebaseerd op de resultaten van de voormeting onder supporters (v.d. Brug en Meijs 1989) en op de zes lokale tussen-rapportages, die gebruikt zijn om de experimenten zo nodig bij te sturen. De huidige eindrapportage is volgens hetzelfde model grotendeels gebaseerd op een uitgebreidere rapportage over de nameting (v.d. Brug en Meijs 1990) en de zes lokale eindrapportages.

De opbouw van deze integrale eindrapportage ziet er als volgt uit:

- In hoofdstuk 2 wordt de opzet van de evaluatie beknopt beschreven.
- In hoofdstuk 3 worden de belangrijkste evaluatieresultaten voor de verschillende experimentlokaties met elkaar vergeleken.
- In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de resultaten van de zes experimenten gezamenlijk.
- In hoofdstuk 5 volgen tenslotte conclusies en aanbevelingen.

2 Onderzoeksopzet

2.1 Doelstellingen evaluatie

De effectevaluatie is uitgevoerd door de Stichting het Persinstituut van de Universiteit van Amsterdam en de procesevaluatie door Bureau Criminaliteitspreventie te Amsterdam. Dit Bureau heeft tevens de begeleiding¹ van de experimenten verzorgd.

Deze taakverdeling kan als volgt worden beargumenteerd:

- Bureau Criminaliteitspreventie heeft reeds de planvorming in de zes lokaties begeleid en is derhalve voor de lokale betrokkenen 'een vertrouwd gezicht'.
- De Stichting het Persinstituut had voor de start van de experimenten geen enkele binding tot de projecten, zij is dus in staat om een 'neutrale' effectevaluatie uit te voeren.

De totale evaluatie heeft de volgende drie doelstellingen:

- Nagaan in hoeverre de beoogde doelstellingen voor de projecten worden gerealiseerd (effectevaluatie).
- Het vastleggen van de belangrijkste lessen die uit de projecten geleerd kunnen worden (procesevaluatie); ten behoeve van toekomstig beleid op het terrein van voetbalvandalisme.
- Het gebruik van tussentijdse evaluatieresultaten voor het verder uitwerken (c.q. bijsturen) van bepaalde maatregelen. Met andere woorden: de evaluatie-uitkomsten kunnen weer bij de begeleiding worden gebruikt.

De evaluatie heeft betrekking op de periode die aanvangt bij de start van de experimenten (najaar 1988) en eindigt bij de afloop van het voetbalseizoen '89-'90 (mei 1990).

In het vervolg van dit hoofdstuk wordt eerst de opzet van de effectevaluatie en daarna die van de procesevaluatie beschreven.

2.2 Opzet effectevaluatie

Hoofddoelstelling van de zes projecten is het verminderen van het voetbalvandalisme gepleegd door supporters van de plaatselijke eredivisieclub. Om een dergelijke doelstelling te kunnen meten is het allereerst noodzakelijk dat inzicht wordt verkregen in de omvang van het vandalisme dat door de supporters van de clubs wordt gepleegd.

---

¹ Over deze begeleiding vindt geen schriftelijke rapportage plaats. In het kader van de begeleiding zijn onder meer de volgende activiteiten uitgevoerd:

- Het voorzitterschap van het landelijk overleg van de supporterscoördinatoren, die bij de uitvoering van de experimenten betrokken zijn.
- Het bevorderen van informatie-uitwisseling tussen de betrokken experiment lokaties, opdat men niet op verschillende lokaties hetzelfde wiel zou uitvinden.
- Het leveren van een bijdrage aan de beleidsmatige ontwikkeling van de experimenten, onder meer tijdens vergaderingen van de lokale begeleidingscommissies.
- Het bevorderen van afstemming van lokale maatregelen op landelijke ontwikkelingen en vice versa.

Om een zo volledig en betrouwbaar mogelijk beeld te krijgen over de ontwikkeling van het voetbalvandalisme wordt van verschillende informatiebronnen gebruik gemaakt. Het betreft:

- Gegevens van het Centraal Informatiepunt Voetbalvandalisme (CIV).
- Persoonlijke indrukken van betrokkenen (met name van politie en clubs).
- Interviews met side-supporters.

Vanzelfsprekend moet bij een effectmeting de situatie voor de start van de uitvoering van maatregelen vergeleken worden met de situatie die ontstaan is nadat de maatregelen zijn ingevoerd.

Voor de drie bovengenoemde informatiebronnen betekent dit dat:

- De CIV-gegevens over de seizoenen 86/87 en 87/88 vergeleken worden met de CIV-gegevens over de seizoenen 88/89 en 89/90.
- De betrokkenen gevraagd is om de ontwikkeling van het voetbalvandalisme in hun lokatie sinds de start van het experiment te schetsen.
- De side-supporters twee keer worden geïnterviewd². De eerste keer - de voormeting - kort na de start van de experimenten (eind 1988, begin 1989) en de tweede keer - de nameting - ongeveer 1.5 jaar na de start van experimenten (januari 1990 tot en met mei 1990).

Als met bovenstaande informatiebronnen in de experimentlokatie veranderingen in voetbalvandalisme worden gemeten, kunnen deze veranderingen niet zonder meer op het conto van de uitgevoerde maatregelen worden geschreven. Er zijn immers tal van andere factoren die de ontwikkeling van het voetbalvandalisme kunnen beïnvloeden, zoals bijvoorbeeld promotie of degradatie van clubs of de invoering van andere maatregelen (buiten de experimenten om).

In het evaluatiemodel wordt op drie verschillende manieren getracht na te gaan of veranderingen in de omvang van het voetbalvandalisme toe te schrijven zijn aan de experimenten.

- In de eerste plaats wordt in het kader van de procesevaluatie nagegaan hoe de experimenten zich ontwikkelen. Vanzelfsprekend is bij een goed verloopend experiment de kans op een daling van het voetbalvandalisme groter dan bij een slecht verloopend experiment.
- In de tweede plaats wordt nagegaan hoe de side-supporters reageren op de activiteiten die in het kader van de experimenten worden uitgevoerd. Ook hier vormen de interviews met supporters (tijdens de nameting) een belangrijke informatiebron. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van indrukken van de supporterscoördinatoren die in de experiment lokaties zijn aangesteld.
- In de derde plaats wordt de ontwikkeling van het voetbalvandalisme in de experiment lokaties vergeleken met de ontwikkeling in twee controle lokaties. Dit zijn Groningen en Maastricht. Van de betaald voetbalclubs in deze twee gemeenten is bekend dat de supporters nog wel eens voor problemen willen zorgen. In deze controle lokaties zijn in dezelfde periodes als bij de experiment lokaties side-supporters geïnterviewd. Voor wat betreft de CIV-gegevens kan de ontwikkeling in de experiment lokaties niet alleen worden vergeleken met de ontwikkeling in de controle lokaties maar ook met de andere betaald voetbalverenigingen die in de Eredivisie uitkomen.

---

2 De aantallen geïnterviewde supporters per lokatie zijn opgenomen in bijlage 1.

2.3 Procesevaluatie

Door middel van de procesevaluatie wordt nagegaan:

- of een project verloopt zoals het gepland is en zo nee, welke wijzigingen
  - om welke reden - zijn aangebracht;
- welke problemen en knelpunten (en welke oplossingen) wordenesignaleerd door de betrokkenen;
- op welke wijze de doelgroep reageert op de genomen maatregelen; in welke mate en met welke frequentie participeren zij aan bepaalde activiteiten; wat is hun oordeel over de getroffen maatregelen en welke aanpassingen achten zij gewenst;
- in welke mate de gestelde subdoelen gerealiseerd worden. De subdoelstellingen van de projecten zijn reeds in de Inleiding genoemd.

Procesevaluatie heeft in deze zin zowel een 'toetsende' als een ondersteunende (bijsturende) functie. De procesevaluaties zijn daarom in eerste instantie bedoeld voor intern gebruik door betrokkenen. Voorts kunnen de evaluaties dienst doen als verantwoording naar subsidieverstrekkingen toe.

Bij doelstelling 3 en 4 is weer de reeds gesignaleerde samenhang tussen effect- en procesevaluatie in het geding.

Om de bovengenoemde vragen te beantwoorden wordt naast de interviews met side-supporters (tijdens de nameting) gebruik gemaakt van interviews met degenen die bij de uitvoering van de experimenten in de zes lokaties betrokken zijn.

Er zijn twee interviewrondes gehouden. De eerste uitgebreide ronde in het begin van 1989. In deze ronde zijn naast de supporterscoördinatoren vertegenwoordigers van betrokken gemeentelijke diensten, politie, OM, club en jeugdwelzijnswerk geïnterviewd. In de tweede ronde, die aan het eind van het voetbalseizoen 89-90 is gehouden, zijn alleen de belangrijkste betrokkenen geïnterviewd.

3 Vergelijking van de zes projecten

3.1 Opzet projecten

Beleidskader

Als uitgangspunt voor de experimenten voetbalvandalisme en jeugdwelzijn geldt het beleidskader van de Bestuurlijke Preventie van veelvoorkomende criminaliteit. Activiteiten en maatregelen in het kader van een jeugdwelzijnsbenadering vormen onderdeel van een totaal pakket van maatregelen ter bestrijding van voetbalvandalisme. Naast sociaal preventieve maatregelen die verderop aan bod komen kan gedacht worden aan functioneel preventieve maatregelen (toezicht suppoosten en politie), technopreventieve maatregelen (hoge hekken, videobewaking, etc.) en repressieve maatregelen (boetes, vrijheidsstraffen).

Projectopzet en subsidiecriteria

In alle zes lokaties is een begeleidingscommissie ingesteld. De belangrijkste participanten hebben hierin zitting genomen. Dit zijn de voetbalclub, de gemeente, het jeugdwelzijnswerk, de gemeentepolitie en in sommige lokaties het OM. Zij hebben de projectopzet en nadere invulling van het projectwerk mede bepaald. Daarbij is rekening gehouden met de subsidiecriteria van het rijk.

De belangrijkste criteria van de rijksoverheid waren:

- Kader experiment: de instemming van het lokale driehoeksoverleg met de voorgestelde sociaal preventieve aanpak van voetbalvandalisme.
- Actie(s): doelstellingen, doelgroepen en activiteiten dienen zo duidelijk mogelijk omschreven te worden.
- Organisatie/ Draagvlak: de meest direct betrokken partijen steunen een sociaal preventieve aanpak van voetbalvandalisme en zijn bereid taken uit te voeren.
- Financiering: rijk 50%; gemeente en club/sponsor gezamenlijk ook 50%.
- Looptijd: de einddatum lag oorspronkelijk op 1 juli 1990; in 1990 is besloten de looptijd met een half jaar te verlengen tot 31 december 1990.

Van de lokaal betrokken partijen werden verschillende bijdragen verwacht ondermeer in de vorm van financiën (club/ sponsor en gemeente), organisatorisch (club en gemeente), inhoudelijk-methodisch (gemeente en jeugdwelzijnswerk) dan wel uitvoerend-begeleidend (club en politie).

Hoofddoelstelling

De zes experimentele projecten willen een bijdrage leveren aan het beter beheersbaar maken c.q. het verminderen van voetbalvandalisme.

Deze hoofddoelstelling tracht men te realiseren via het bereiken van een aantal subdoelstellingen.

Subdoelstellingen

Er zijn twee subdoelstellingen die in een of andere vorm door alle zes experimentlokaties worden nagestreefd:

- Ten eerste: Het versterken van de positieve binding van supporters met de club door middel van het leggen van contacten en het organiseren van activiteiten door en voor supporters.
- Ten tweede: Het verbeteren van de (maatschappelijke) contacten, vaardigheden en (in sommige gevallen) de leefsituatie van individuele en groepjes jongeren die tot de doelgroep behoren. Hier is een belangrijke rol voor het lokale jeugdwelzijnswerk weggelegd.

Voorts wordt de hoofddoelstelling in de meeste lokaties ook op directe wijze nagestreefd via interventiegedrag van de projectuitvoerders (supporters-coördinatoren). Bij dreigend of net begonnen relgedrag van jonge doelgroep-leden zijn de supporterscoördinatoren op wedstrijddagen aanwezig en trachten zij ruzies en vechtpartijtjes in te dammen c.q. heethoofden te scheiden.

Lokale accenten

Naast overeenkomsten verschillen de experimenten in accent en reikwijdte. In Utrecht ligt de nadruk heel duidelijk op een pakket van preventieve en repressieve maatregelen. De politie heeft hier al een aantal jaren een belangrijke rol op beide terreinen. In het Utrechtse plan staan naast supporters-begeleiding door een vast team van politiemensen bij uit- en thuiswedstrijden van het eerste elftal, een kwaliteitsverbetering van het suppoostenbestand bij de FC Utrecht en allerlei supportersactiviteiten centraal.

De projectuitvoerder voert voorts gesprekken met Utrechtse buurt- en jongerencentra om te bezien in hoeverre de doelgroep zinvol gebruik kan maken van het bestaande jeugdwelzijnsaanbod.

In Rotterdam heeft men gekozen voor een bescheiden en gefaseerde aanpak waarbij de dialoog met potentieel gewelddadige supporters en andere betrokkenen centraal staat. Op termijn wil men ook met de media gaan discussiëren over de berichtgeving rond voetbalvandalisme. Naast de dialoog wil de projectleider de zelforganisatie van de doelgroep vanuit het supporters-home bevorderen.

In Den Haag is besloten voor de doelgroep: Midden Noord supporters een supportershome onder de Noordtribune te bouwen.

Naast allerlei supportersactiviteiten is een coachingsproject opgezet. Doel van coaching is ondermeer het gedrag van geselecteerde risicosupporters in positieve zin trachten te beïnvloeden door het aanleren van sociale vaardigheden. Het Paedologisch Instituut uit Amsterdam begeleidt dit project.

In Eindhoven en Amsterdam is evenals in Rotterdam sprake van een voorzichtige en gefaseerde aanpak: eerst contact leggen met de doelgroep en inventariseren wat er onder de doelgroep leeft. In Eindhoven denkt men naast survival- en entertainmentactiviteiten aan diverse sportactiviteiten, waarbij gebruik wordt gemaakt van bestaande lokale accommodaties. In Amsterdam speelt het probleem dat de Stichting F-side negatief heeft gereageerd op perspublicaties over het opzetten van een sociaal preventief experiment voor risicosupporters van Ajax. De contactlegging heeft daarom in eerste instantie veelal buiten het stadion (bijvoorbeeld in coffeeshops en jongerencentra) plaatsgevonden.

In Zwolle is het supporterschap grotendeels nog buurtgebonden. Hier is de methodiek van het randgroepjongerenwerk ingezet om in de woonbuurt en in het P.E.C.-stadion diverse activiteiten op te zetten. Het gaat daarbij om meer dan alleen supportersactiviteiten, maar ook om bijvoorbeeld leer/werkprojecten.

3.2 Supporterscoördinatoren en hun doelgroepen

Dienstverband supporterscoördinatoren

Om de doelstellingen te realiseren zijn in de zes lokaties supporterscoördinatoren aangesteld. In Zwolle is naast een part-time supporterscoördinator een full-time hulpverlener vanuit het lokale randgroepjongerenwerk (S.J.O.R.Z.) aangesteld. In Den Haag en Utrecht is een full-time supporterscoördinator aangesteld. Bovendien is in Den Haag een part-time coachingmedewerkster aangesteld voor het projectonderdeel coaching. In Eindhoven en Rotterdam zijn in eerste instantie twee part-timers aangesteld. In een latere fase c.q. vervolgproject zijn zij grotendeels op full-time basis gaan draaien vanwege het vele werk dat lag te wachten. In Amsterdam zijn vanaf het begin een full-timer en een part-timer (voor 32 uur) aangesteld.

Een van de voordelen van twee projectuitvoerders is dat de taken kunnen worden verdeeld. De één zorgt bijvoorbeeld grotendeels voor het praktische uitvoerende werk terwijl de ander in hoofdzaak bezig is met contacten op beleidsniveau en de projectadministratie. Een ander voordeel is, dat men op verschillende plaatsen in het stadion tegelijk aanwezig kan zijn.

Taken supporterscoördinatoren

De supporterscoördinatoren hebben tot taak om:

- a de contacten met (potentiële) risicosupporters te leggen en te onderhouden;
- b het (mede) organiseren van (supporters) activiteiten;
- c waar mogelijk het gebruik van bestaande jeugdwelzijnsvoorzieningen door de (potentiële) risicosupporters te stimuleren;
- d dienstverlening aan de doelgroep;
- e het doorverwijzen door de supporterscoördinatoren van hulpvragen die individuele leden van de doelgroep aan hen stellen.

Aanwezigheid en aanspreekbaarheid supporterscoördinatoren

De meeste supporterscoördinatoren zijn niet alleen aanwezig en aanspreekbaar bij thuiswedstrijden maar reizen ook -al dan niet in de combitrein - mee naar de uitwedstrijden. Amsterdam vormt hierop een uitzondering. De vertegenwoordiger van de gemeente Amsterdam, de werkbegeleider en de supporterscoördinatoren achten het begeleiden van risicosupporters bij Ajax op de wedstrijddagen strijdig met de overige doelstellingen van het project. Volgens hen staat het opbouwen van een vertrouwensband met de doelgroepjongeren haaks op het optreden als 'ordehandhaver'. Bovendien bestaat volgens hen het gevaar dat, mocht de zaak uit de hand lopen, de supporterscoördinatoren (c.q. het project) de zwarte piet krijgen toegespeeld.

Doelgroepen

Binnen de groep risicosupporters kan een onderscheid worden gemaakt in een relatief kleine groep harde kernleden en een veel grotere groep meelopers waaronder potentiële harde kernleden. Harde kernleden zijn niet zelden reeds betrokken in diverse vormen van delinquent gedrag. Zij organiseren en plannen confrontaties met rivaliserende supportersgroepen of andere tegenstanders (bijvoorbeeld onbekende politiemensen bij uitwedstrijden). Meelopers zijn relatief grote groepen jongeren die zich aangetrokken voelen door de spanning en sensatie van normoverschrijdend gedrag. Bij ongeregelheden gaan ze meedoen als deze eenmaal zijn ontstaan. Een deel van deze jongeren heeft de potentie in zich om harde kernlid te worden. De sociaal preventieve aanpak probeert doorstroming naar de harde kern te voorkomen. In de experimentelokaties richten de aangestelde supporterscoördinatoren zich in eerste instantie tot (een deel van) de harde kern. In Amsterdam werd al snel duidelijk dat - willen de supporterscoördinatoren hun werk kunnen richten op potentiële harde kernleden en de overige meelopers en hun werk goed kunnen doen - zij tenminste door invloedrijke harde kernleden moeten worden gedoogd. In Den Haag en Zwolle wordt de harde kern expliciet tot de doelgroep gerekend. In de andere lokaties is het accent gaandeweg het project meer en meer verlegd naar potentiële harde kernleden en andere meelopers.

Kennis van de doelgroep

De kennis van de samenstelling, herkomst en wensen van lokale harde kernleden en meelopers waaronder potentiële harde kernleden was aan het begin van de experimentele projecten vaak beperkt tot de informatie die de politie bezat op basis van gepakte en gestrafte risicosupporters. In Den Haag, Amsterdam, Rotterdam en Eindhoven zijn voor de start c.q. in de eerste fase van de experimenten doelgroeponderzoeken gehouden om de kennis over gedrag en wensen van de lokale risicosupporters te vergroten. Met deze extra kennis konden de te nemen maatregelen en op te zetten activiteiten beter afgestemd worden op de interesses en behoeften van voornamelijk lokale doelgroepleden.

Het bereikbaarheidsprobleem

Het bereiken en beïnvloeden van de doelgroep is bij Ajax en Feijenoord moeilijker te realiseren dan bij de andere clubs in de experimentelokaties. De risico-aanhang van PSV, FC Utrecht, P.E.C. Zwolle en FC Den Haag is voor het grootste deel lokaal of hooguit regionaal gebonden. Een niet onaanzienlijk deel van de risico-aanhang bij Ajax en Feijenoord komt van ver buiten Amsterdam en Rotterdam. Hoe nuttig en wenselijk het op zich ook is om te trachten deze risicosupporters te bereiken, het ontbrak eenvoudig aan de benodigde capaciteit. Derhalve heeft men zich in Amsterdam en Rotterdam in eerste instantie gericht op de lokale en/of regionale risico-aanhang van Ajax en Feijenoord.

3.3 De ontwikkeling van de sociaal preventieve aanpak

Uitgangspunten en wijze van contactlegging

Als uitgangspunt voor de contactlegging met de doelgroep geldt het principe van kennen en gekend worden: aangenomen wordt dat toepassing van dit principe een drempel opwerpt voor negatief supportersgedrag, omdat de anonimiteit van risicosupporters doorbroken wordt.

De supporterscoördinatoren dienen zo veel mogelijk hun tolerantiegrenzen duidelijk te maken aan de doelgroep: het uithalen van 'rozigheid' wordt niet geaccepteerd en bovendien zijn zij geen 'loopjongen' van de supporters.

De wijzen van contactlegging met de doelgroep in de zes lokaties vertonen vrij grote overeenkomsten. Om met de doelgroepjongeren in aanraking te komen werd het volgende ondernomen:

- Introductie via sleutelpersonen (informele leiders) binnen de doelgroep;
- Regelmatig aanwezig en aanspreekbaar zijn op plaatsen waar supporters komen (de stadions, het supportershome, een buurthuis of jongerencentrum, coffeeshops, gokhallen en/of kroegen);
- Het voeren van gesprekken met leden van de doelgroep - zowel bij thuis als uitwedstrijden (inclusief in de combitrein) - waarbij naar behoefte concrete en relevante informatie over allerlei zaken rond de wedstrijd wordt verstrekt (bijvoorbeeld over de kaartverkoop en de vertrektijd van de combitrein);
- Via het opzetten en aanbieden van sport- en met name voetbalactiviteiten;
- Via gesprekken over hulpvragen met leden van de doelgroep

Vervolgens ontstaat via mondreclame uitbreiding van de contacten met de doelgroep.

Werkprincipes en gehanteerde methodieken

Bij het opzetten van activiteiten hanteren de supporterscoördinatoren het organisatieprincipe **voor en door de doelgroep**: het achterliggende idee is dat het geven van verantwoordelijkheden aan deze supporters een positieve invloed heeft op hun gedrag.

De supporterscoördinatoren in Eindhoven eisen voor het opzetten van activiteiten een tegenprestatie van individuele doelgroepleden: zij passen het **voor wat hoort wat** principe toe. Die gevraagde tegenprestatie heeft over het algemeen betrekking op het niet overschrijden van bepaalde regels zowel voor, tijdens en na voetbalwedstrijden als tijdens deelname aan project-activiteiten.

Sport als methodiek

Er is de laatste jaren enig onderzoek gedaan over de rol van sportieve vrijetijdsbesteding bij criminaliteitspreventie. Onderzoek van Kruissink (1988) toonde aan dat er een zeer directe relatie bestaat tussen de aard van vrijetijdsbesteding bij jongeren en het plegen van crimineel gedrag: hoe passiever en vrijblijvender deze tijdsbesteding, hoe groter de kans op delinquentie³.

---

3 Kruissink, M., "Van padvinderij tot pretpark, van vechtsport tot volleybal, Enkele cijfers over jeugdcriminaliteit in relatie tot vrijetijdsbesteding" in: Justitiële Verkenningen, 1988 no.5, pp. 66-85.

Met name in Amsterdam, Utrecht, Eindhoven en Rotterdam heeft actieve sportbeoefening vooral op het gebied van voetbal een vrij centraal onderdeel uitgemaakt van de projectaanpak.

Coaching als methodiek

De achterliggende gedachte van het coachingsproject in Den Haag is dat supporters, die tijdens en rondom wedstrijden probleemgedrag vertonen, ook nogal eens minder goed functioneren op andere gebieden van het dagelijks leven, zoals vrije tijd, werk, school en omgaan met geld. Coaching is een hulpverleningsvorm die gebaseerd is op het zogenaamde 'tekortmodel'. Vanuit dit model wordt probleemgedrag van adolescenten gezien als een manifestatie van vaardigheidstekorten en wordt de (ambulante) hulpverlening toegespitst op het aanvullen van deze tekorten. De nadruk ligt op het leren van nieuwe vaardigheden die aansluiten bij de mogelijkheden van een jongere. De verwachting daarbij is dat het problematische gedrag zal verminderen.

De methodiek van het randgroepjongerenwerk

Recent onderzoek van ondermeer Kruissink en Junger-Tas (1990) toont aan dat delinquent gedrag vaak een onderdeel vormt van een riskante levensstijl. Zij constateren daarbij een sterke samenhang tussen spijbelen, veel alcoholgebruik, softdrug-gebruik en delinquentie⁴.

De side van P.E.C. Zwolle (nu FC Zwolle geheten) bestaat voornamelijk uit randgroepjongeren die bekend zijn en afkomstig uit diverse buurten te weten: Indische Buurt, Kamperpoort, Diezewijk, Zuid, Binnenstad en voor circa 50% uit Wipstrik Zuid. Het gaat om een harde kern van 30 a 40 problematische jongeren. Bij bepaalde wedstrijden kan het aantal relschoppende supporters oplopen tot circa 100 jongeren.

Het lokale randgroepenwerk dat reeds werkzaam was in de Indische buurt en Hollenbroek werd uitgebreid naar Wipstrik Zuid. Er werd een derde wijkteam geformeerd met een nadruk op het werken met problematische P.E.C. supporters.

De integrale aanpak van het randgroepjongerenwerk betekent dat men verschillende functies vervult:

- opvang en recreatie;
- educatie en vorming;
- belangenbehartiging en
- hulp- en dienstverlening.

Er wordt in de contacten met de doelgroep aandacht besteed aan acht leefbaarheidsgebieden: wonen, scholing, werk, gezondheid, vrije tijd, financiën, justitie en sociale omgeving. De manier van werken draagt een preventief karakter in die zin dat de werkers in de gesprekken met de doelgroep steeds alert zijn op (mogelijke) problemen.

Landelijk werkoverleg supporterscoördinatoren

Ten behoeve van de onderlinge afstemming en uitwisseling van informatie - onder meer over voorgenomen activiteiten en opgedane ervaringen - is in september 1988 een landelijk werkoverleg ingesteld en regelmatig bijeenkomt in de bestuurskamer van FC Utrecht.

---

4 Zie eerste voetnoot.

Het landelijk werkoverleg heeft er onder meer toe bijgedragen dat de contacten tussen KNVB en individuele supporterscoördinatoren duidelijk toegenomen en verbeterd zijn.

Hiermee zijn de belangrijkste ingrediënten van een mogelijke invulling van de sociaal preventieve aanpak van voetbalvandalisme de revue gepasseerd. Welk soort activiteiten in de zes experimentlokaties zijn gerealiseerd komt in de volgende paragraaf aan bod.

3.4 Belangrijkste projectactiviteiten

Recreatieve en sportieve activiteiten

In vier van de zes lokaties (Amsterdam, Eindhoven, Rotterdam en Utrecht) vormden activiteiten op dit terrein een zeer wezenlijk onderdeel van het project.

De meeste van die activiteiten stonden hetzij passief (voetbalvideo's kijken bijvoorbeeld) of actief (zowel op het veld als in de zaal) in het teken van voetbal.

In alle vier de lokaties zijn er teams van supporters gaan deelnemen aan zaalvoetbalcompetities. In Amsterdam is zelfs een zieltogende zaalvoetbalvereniging 'overgenomen' door side-supporters en heeft men inmiddels 13 teams in de competitie meedraaien.

Over het algemeen is men in de betreffende lokaties tevreden over de activiteiten; de jongeren doen enthousiast mee en er doen zich weinig incidenten voor. Met andere woorden: actieve sportbeoefening vormt een laagdrempelige mogelijkheid tot een meer gestructureerde vrijetijdsbesteding van jongeren.

In Zwolle en Den Haag is minder aandacht besteed aan recreatieve activiteiten. Voor Zwolle geldt dat het zwaartepunt hier meer bij educatie en hulpverlening lag en bovendien de club zich bijzonder weinig aan het project gelegen liet liggen en voor Den Haag geldt dat men eerst een supportershome wilde hebben alvorens zich intensief met het organiseren van recreatieve activiteiten te gaan bezig houden.

Educatie, dienst- en hulpverlening

In Zwolle hebben de activiteiten op dit terrein centraal gestaan.

De hulp- en dienstverlener van het project heeft een vrij groot aantal hulpvragen behandeld, vooral op het gebied van huisvesting (15), scholing (10), werk (12), financiën (16) en politie/justitie (27).

In een aantal gevallen probeerde de hulp- en dienstverlener zelf met de jongeren een oplossing te vinden; daarnaast werd gebruik gemaakt van mogelijkheden (onder andere op de terreinen educatie en recreatie) die de integrale werkwijze van het randgroepwerk in Zwolle te bieden heeft.

De betrokkenen zijn over het algemeen tevreden met de resultaten van deze aanpak: een groep jongeren die zowel in het jongerencentrum de Wiekelaar als bij de wedstrijden van PEC problemen veroorzaakte, is nu goed geïntegreerd in het Wiekelaar-gebeuren.

Als een punt van kritiek kwam naar voren dat de aandacht voor de doelgroep wel eens verslapt als er urgenter problemen groeppen ten tonele verschenen.

Ook in Den Haag lag het in de bedoeling dat door middel van het coachingsproject ruim aandacht aan hulp- en dienstverlening besteed zou worden. Dit project is echter niet of nauwelijks van de grond gekomen.

In het eerste projectjaar bleek het moeilijk om geschikte coaches te vinden; na ongeveer een half jaar konden in oktober 1989 zes coaches worden getraind. Het bleek echter nog veel moeilijker om jongeren aan het coachingsproject te laten deelnemen. Vanaf medio 1989 is getracht om jongeren die zich aan voetbalvandalisme hadden schuldig gemaakt via Bureau Halt of het Bureau Alternatieve Sancties (BAS) voor het coachingsproject in aanmerking te laten komen.

Langs deze weg zijn slechts 3 jongeren geworven. Er worden bij thuiswedstrijden van FC Den Haag weinig minderjarige jongeren aangehouden. Bij uitwedstrijden komt dit vaker voor, maar deze jongeren komen op formele gronden niet in aanmerking, omdat de juridische afhandeling moet plaatsvinden in de regio waar ze zijn aangehouden.

Overigens heeft de supporterscoördinator wel problemen van individuele supporters behandeld. Vanzelfsprekend op veel minder grote schaal dan in Zwolle, maar wel in (iets) grotere mate dan in de overige vier lokaties het geval is geweest.

Amsterdam is naast Zwolle de enige lokatie waar de supporterscoördinatoren structurele activiteiten op het gebied van educatie hebben ondernomen.

Via het open jongerencentrum de Pyramide zijn 7 jongeren een cursus horeca gaan volgen en proberen drie jongeren hun groot rijbewijs te halen. Voorts maken ongeveer 20 jongeren gebruik van de mogelijkheid een aangepaste opleiding tot jeugdvoetbaltrainer te volgen.

Supportershomes en supportersverenigingen

In drie lokaties (Amsterdam, Rotterdam en Utrecht) was ten tijde van het experiment een supportershome. In Amsterdam is dit home niet gebruikt om activiteiten te organiseren, omdat het gedomineerd werd door de Stichting F-side.

De ervaringen die men in Rotterdam en Utrecht met het organiseren van activiteiten in/vanuit het home heeft opgedaan, wijzen erop dat er voor gewaakt moet worden dat het supportershome verwordt tot een vrijplaats (waar mogelijk gebloed en gezopen wordt) voor de harde kernleden van de side.

Daarom heeft men in Rotterdam, na de sluiting van het oude home als gevolg van ongeregelde heden na de wedstrijden Feijenoord-Stuttgart en Feijenoord-FSC, het nieuwe home op nieuwe leest geschoeid. Dit betekent onder meer:

- het home is bedoeld voor jonge supporters;
- er wordt geen alcohol geschonken;
- de projectmedewerkers opereren vanuit het home.

In twee lokaties (Den Haag en Utrecht) is veel aandacht besteed aan de functie die de supportersvereniging kan hebben bij het bevorderen van de binding van supporters aan de club. De ervaringen in Utrecht zijn gunstig: ongeveer 35 jonge supporters zijn sinds de start van het project lid geworden van de supportersvereniging.

In Den Haag werd de supportersvereniging geleid door enkele informele leiders van side-supporters op een verre van democratische wijze. Met name door de supporterscoördinator is getracht de rol van deze supportersvereniging naar de achterban toe te versterken.

Inmiddels is het bestuur uitgebreid tot negen man (met vertegenwoordigers uit diverse subgroepen van side-supporters) en heeft het bestuur van FC Den Haag het bestuur van de supportersvereniging mede-verantwoordelijk gesteld voor ordelijk gedrag op de Midden-Noord tribune (daar staat tegenover dat 5% van de recette van deze tribune aan de supportersvereniging ten goede komt).

De ervaringen met deze aanpak zijn niet onverdeeld positief. Aan de ene kant is de communicatie tussen enerzijds side-supporters en anderzijds club, politie en gemeente verbeterd en worden er regelmatig ongewenste situaties mede door de bestuursleden van de supportersvereniging voorkomen, zo lang dat ook in hun belang is. Aan de andere kant is een knelpunt dat als de relatie van het bestuur van de supportersvereniging met club, gemeente en politie te goed wordt, hun positie naar de achterban wordt verzwakt. Om dit tegen te gaan participeren bestuursleden dan toch weer aan ongewenste activiteiten of initiëren zij dit zelfs.

Wedstrijdbegeleiding

In alle lokaties, met uitzondering van Amsterdam, hebben de supporters-coördinatoren een vrij grote inbreng gehad bij wedstrijdbegeleiding bij uit- en thuiswedstrijden. De ervaringen zijn over het algemeen positief, met name bij de clubs met een relatief kleine side (PSV, FC Utrecht, PEC Zwolle en FC Den Haag). In deze lokaties wordt ook gesteld dat de supporterscoördinatoren door middel van vroegtijdige interventies relletjes kunnen voorkomen. De samenwerking met andere betrokken instanties, te weten politie, spoorwegpolitie en club verloopt meestal goed.

Rol clubs

In alle lokaties, behalve Zwolle, levert de club een actieve bijdrage aan het project. Het gaat daarbij om de volgende activiteiten:

- Regelmatig overleg tussen clubbestuur en vertegenwoordigers van side-supporters (Ajax, Feijenoord, Den Haag en Utrecht). Met name bij Den Haag en Feijenoord heeft dit structurele vormen aangenomen.
- Het bevorderen van goede contacten tussen side-supporters enerzijds en trainer en spelers anderzijds. Volgens de supporterscoördinatoren uit de betreffende vijf lokaties, gebeurt dit nog te incidenteel.
- Een inbreng bij sportieve en recreatieve activiteiten die door de supporterscoördinatoren worden georganiseerd. Met name Ajax en Feijenoord tonen zich tamelijk bereidwillig op dit moment.

Meer algemeen kan worden geconstateerd dat bij de meeste clubbesturen de aanvankelijke scepsis ten aanzien van de experimenten grotendeels is weggenomen. Toch is de opstelling van de clubs nog verre van optimaal. Het draagvlak voor de projecten is vaak sterk persoonsgebonden en beleidsmatig slecht verankerd, hetgeen ook blijkt uit de problemen die de clubs hebben bij het opstellen van de door de KNVB verplicht gestelde supportersbeleidsplan. Bij sommige clubs (het meest duidelijk bij Ajax) speelt bovendien de angst dat te grote betrokkenheid bij activiteiten voor side-supporters zou kunnen leiden tot negatieve gevolgen voor de club als de supporters toch rotzooi trappen.

Rol jeugdwelzijnsinstellingen

Het jeugdwelzijnswerk kan op drie fronten een bijdrage leveren aan de projecten:

- Werkbegeleiding en methodiekontwikkeling ten behoeve van de supporterscoördinatoren.
- Een aanbod op de terreinen van educatie en hulpverlening voor individuele supporters.
- Het mede leggen van contacten met side-supporters en het verlenen van ondersteuning bij het organiseren van activiteiten voor supporters.

Alleen in Zwolle is op alle drie fronten ruim aandacht besteed, met name doordat SJORZ een spilfunctie vervulde.

Ook in Amsterdam en Eindhoven heeft het jeugdwelzijnswerk een vrij belangrijke rol gespeeld, zij het in wat minder sterke mate dan in Zwolle.

In Amsterdam is met name weinig aandacht geschonken aan individuele hulpverlening, terwijl in Eindhoven op het terrein van educatie weinig tot niets gebeurd is.

In de overige drie lokaties Utrecht, Den Haag en Rotterdam is de rol van het jeugdwelzijnswerk zeer beperkt gebleven zowel qua inhoudelijke werkbegeleiding (methodiekontwikkeling) als qua aanbod aan side-supporters.

Opvallend is echter wel dat Den Haag de enige lokatie is waar jongerenwerkers zijn ingezet bij de begeleiding van side-supporters.

In Rotterdam bestaat overigens de verwachting door de centrale rol die de Stichting ROTS in het vervolg van het project gaat vervullen, de bijdrage van het jeugdwelzijnswerk er zowel in kwantitatief als in kwalitatief opzicht op vooruit zal gaan.

Rol begeleidingscommissie

In de meeste lokaties hebben de begeleidingscommissies redelijk tot goed gefunctioneerd. Opvallend is dat in Rotterdam de commissie werd voortgezet door burgemeester Peper. Dit vormde voor de andere betrokkenen een belangrijk signaal dat de gemeente Rotterdam het project bijzonder serieus opvatte en heeft zeker bijgedragen tot het overwinnen van aanvankelijke weerstanden tegen het project. Overigens is in Amsterdam onlangs besloten (sinds de vorming van een nieuw college in het voorjaar van 1990) de wethouder voor Jeugdzaken als voorzitter te benoemen.

Alleen in Den Haag heeft de begeleidingscommissie slecht gefunctioneerd: zo liet onder meer de besluitvorming te wensen over en is men onvoldoende toegekomen aan het ontwikkelen van een middellange termijnvisie.

3.5 Bereik van de doelgroepen

Om na te gaan in welke mate de doelgroepen zijn bereikt, kunnen twee informatiebronnen worden gebruikt:

- de schattingen van supporterscoördinatoren;
- de gegevens uit de nameting onder supporters.

In tabel 1 wordt op basis van de opgaven van de supporterscoördinatoren een overzicht gegeven van het aantal bereikte supporters in relatie tot de totale aantallen side-supporters. Bij deze schatting wordt een onderscheid gemaakt in harde kern en meelopers.

Tabel 1: Schatting bereik doelgroep door supporterscoördinatoren

Club	Harde kern		Meelopers		Doelgroep	
	bereikt	totaal	bereikt	totaal	bereikt	totaal
	deel	aantal	deel	aantal	deel	aantal
Ajax	140	± 200	660	1000	800	1200
Feijenoord	100	± 150	350	2350	450	2500
PSV*	10	± 10	100	100	110	110
FC Den Haag	45	± 60**	300	900	300-400	900-1600
FC Utrecht	30	± 30	35	120	65	150
PEC Zwolle	30-40	± 40-50***	200	200	235	250

* = Sinds 1990 ook jeugdangactiviteiten bij PSV (1000 staanplaatsen op jeugdang).

** = Geen contact met 15 harde kernleden uit Scheveningen.

*** = Bestond in 1988 nog als kern; is als groep inmiddels uiteengevallen.

Uit tabel 1 kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

- In alle lokaties wordt volgens de inschatting van de coördinatoren de harde kern grotendeels bereikt. In Utrecht en Eindhoven zouden zelfs alle harde kernen worden bereikt.
- Qua bereik van meelopers is er veel meer verschil tussen de projecten. In Zwolle en Eindhoven claimt men ook alle meelopers te bereiken, in Amsterdam houdt men het op een ruime meerderheid van alle meelopers en in de drie overige lokaties wordt een minderheid bereikt.

In tabel 2 zijn de antwoorden van de geïnterviewde supporters op de volgende twee vragen weergegeven:

- Ben je op de hoogte van het bestaan van een supporterswerker bij de club?
- Hoe goed ken je die supporterwerker(s)?

Tabel 2: Bekendheid met supporterscoördinator

Club	Wel op de		vrij goed		Mate van bekendheid sc			
	hoogte van sc				kennen		van gehoord	
	bij de club				van naam		niet kennen	
	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.
Ajax (n = 35)	16	45	6	38	9	56	1	6
Feijenoord (n = 34)	20	59	5	25	15	75	-	-
PSV (n = 37)	32	87	17	53	13	41	2	6
FC Den Haag (n = 36)	33	91	16	49	16	48	1	3
FC Utrecht (n = 35)	28	80	5	18	19	68	4	14
PEC Zwolle (n = 19)	15	79	10	67	5	33	-	-

Als we de gegevens van de bovenste kolom van tabel 2 confronteren met de schattingen uit tabel 1 dan kan worden geconstateerd dat:

- De percentages van supporters die weten dat er een supporterscoördinator is aangesteld in de lokaties Rotterdam, Den Haag en Utrecht hoger zijn dan op basis van de schattingen van de supporterscoördinatoren verwacht kon

worden. Een voor de hand liggende verklaring is dat de supporterscoördinatoren in deze lokaties (net als overigens in Eindhoven en Zwolle) een bijdrage hebben geleverd aan de werving van de supporters. Een mogelijk gevolg hiervan is dat harde kernleden in deze lokaties oververtegenwoordigd zijn.

- In Amsterdam is sprake van een omgekeerde situatie; hier hebben de supporterscoördinatoren dan ook geen bijdrage geleverd aan de selectie van respondenten.

Uit de antwoorden op de vraag hoe goed men de supporterscoördinatoren kent, kunnen de volgende conclusies worden getrokken.

- Vooral in Utrecht en Rotterdam kennen de meeste supporters de coördinator slechts oppervlakkig; ook in Amsterdam geldt dit voor een meerderheid van de supporters (die weten dat er een supporterswerker is).
- Voor Den Haag en Eindhoven geldt dat ongeveer de helft de supporterswerker goed kent en in Zwolle wordt zelfs 67% gescoord.

Samenvattend kan het bereik van de projecten als volgt worden geschetst.

Zwolle : kleine side, groot bereik en zeer intensief contact;

Eindhoven : kleine side, groot bereik en intensief contact;

Utrecht : kleine side, matig bereik en weinig intensief contact;

Amsterdam: grote side, redelijk bereik en matig tot redelijk intensief contact;

Den Haag : grote side, matig bereik en intensief contact;

Rotterdam : grote side, matig bereik en weinig intensief contact.

3.6 Bereiken van de subdoelstellingen

Vergroting clubbinding

Om de vraag te beantwoorden of de clubbinding vergroot is, wordt uitsluitend gebruik gemaakt van de tweede ronde interviews onder betrokkenen.

Hieronder worden per lokatie de meningen van de betrokkenen weergegeven.

Ajax: relatie tussen club en side-supporters is verbeterd als gevolg van:

- Positieve houding van clubbestuur ten opzichte van side-supporters;
- Bij sportieve activiteiten van de doelgroep wordt zo veel mogelijk een relatie gelegd met de club.

Feijenoord: relatie tussen club en side-supporters is verbeterd als gevolg van:

- Terugkerend overleg tussen Feijenoord en side-supporters;
- Opstarten supporterskrant en voetbaltoernooien van side-supporters.

PSV: clubbinding is vergroot door het uitvoeren van gerichte supportersactiviteiten; clubbinding wordt echter nog broos geacht; andere PSV-geledingen zullen intensiever bij het project betrokken moeten worden om clubbinding verder te vergroten.

FC Den Haag: relatie tussen club en side-supporters is verbeterd als gevolg van:

- verbeterde aanspreekbaarheid van side-supporters, onder meer tot uiting komend in regelmatig overleg tussen supportersvereniging, politie en club;
- bij bestuur FC Den Haag toenemende bereidheid om side-supporters serieus te nemen.

FC Utrecht: Geen duidelijke stellingname over relatie tussen club en side-supporters. Wel stelt men dat:

- side-supporters beter aanspreekbaar zijn geworden;
- er kwartaalbijeenkomsten voor supporters met trainer, spelers en bestuur worden georganiseerd;
- jonge supporters lid zijn geworden van supportersvereniging.

PEC Zwolle: Geen verandering clubbinding omdat de club zich van het project afzijdig heeft gehouden: wel wordt ook hier geconstateerd dat de doelgroep beter aanspreekbaar is geworden.

Uit het bovenstaande overzicht kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

- Alleen in Zwolle is men zonder meer van mening dat de clubbinding niet veranderd is.
- In alle overige lokaties worden positieve veranderingen gesignaleerd in de relatie van supporters tot de club of (in het geval van de FC Utrecht) de supportersvereniging.
- De vraag of men in deze 5 lokaties de clubbinding ook vergroot vindt, lijkt vooral afhankelijk van de invulling die (door de betrokkenen) aan dit begrip wordt gegeven.
- Wel is duidelijk dat de doelgroep beter aanspreekbaar is geworden op negatieve gedragingen.

Verbeteren situatie van individuele jongeren

Om de vraag te beantwoorden in hoeverre aan deze subdoelstelling is beantwoord, wordt allereerst op basis van de informatie die in paragraaf 3.4 (onder het kopje rol jeugdwelzijn) al aan de orde is geweest, een samenvattend overzicht gemaakt.

Vervolgens wordt aan de hand van de resultaten van de nameting onder supporters nagegaan in hoeverre zij gebruik hebben gemaakt van de mogelijkheid om met problemen bij de supporterscoördinatoren aan te kloppen.

Tabel 3: Aanbod op het gebied van Jeugdwelzijn in de zes projectlokaties

	Aanbod op het gebied van educatie	Inschakeling jeugdwelzijnsinstellingen bij dienst- en hulpverlening
Amsterdam	ja	nee
Den Haag	nee	in beperkte mate*
Eindhoven	nee	ja
Rotterdam	nee	nee
Utrecht	nee	nee
Zwolle	ja	ja

* Bij coachingsproject.

Tabel 4: Praten met supporterscoördinator over problemen

	Wel praten		Als zinvol ervaren	
	abs.	rel.	abs.	rel.
Ajax (n = 35)	2	6	2	100
Feijenoord (n = 34)	4	12	1	25
PSV (n = 37)	9	24	8	90
FC Den Haag (n = 36)	11	30	10	90
FC Utrecht (n = 35)	5	14	4	90
PEC Zwolle (n = 19)	10	53	8	80

Uit tabel 4 kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

- De sterke jeugdwelzijnsinvalshoek in het project te Zwolle wordt weer-spiegeld in het grote aantal jongeren dat problemen met de supporterscoördinator (de dienst- en hulpverlener) bespreekt.
- De supporterscoördinatoren in Den Haag en Eindhoven blijken ook vrij vaak over problemen te worden geconsulteerd. Het percentage jongeren dat die gesprekken als zinvol ervaart ligt zeer hoog.
- In de overige drie lokaties vervullen de supporterscoördinatoren een duidelijk minder belangrijke rol op dit terrein.

Een nadere uitsplitsing naar de aard van de besproken problemen, leert dat problemen met politie of/en justitie het meest geliefd zijn; op ruime afstand gevolgd door allerlei vormen van verslaving (alcohol, drugs, eenarmige bandieten).

Wanneer we de tabellen 3 en 4 met elkaar in verband brengen dan moet worden geconstateerd dat alleen in Zwolle de tweede subdoelstelling duidelijk gehaald zou kunnen zijn. In hoeverre de sub-doelstelling ook daadwerkelijk wordt gehaald is moeilijk vast te stellen omdat het uiteindelijke resultaat van de inspanningen (de positie verbetering van de jongeren) niet objectief kon worden nagegaan.

De subjectieve indrukken van de betrokkenen zijn even wel positief. Voorts kan worden gesteld dat in Amsterdam, Den Haag en Eindhoven ook sprake zou kunnen zijn van een positieverbetering van jongeren, zij het in ieder geval in (veel) mindere mate dan in Zwolle.

In Rotterdam en Utrecht tenslotte kan er niet of nauwelijks iets verbeterd zijn.

3.7 Het bereiken van de hoofddoelstelling

Om na te gaan in hoeverre de projecten aan de hoofddoelstelling, het verminderen van voetbalvandalisme, hebben beantwoord, kan van drie bronnen gebruik worden gemaakt:

- indrukken van betrokkenen;
- de nameting onder supporters;
- de CIV-gegevens.

In de volgende tabel wordt voor alle zes lokaties aangegeven in welke richting de drie verschillende bronnen wijzen.

Tabel 5: Ontwikkeling voetbalvandalisme in projectlokaties

	Indruk betrokkenen	CIV-gegevens	Nameting onder supporters
Ajax	-	=	-
Feijenoord	-	=	-
PSV Eindhoven	-	-	=
FC Den Haag	±	=	-
FC Utrecht	-	=	-
PEC Zwolle	-	-	-

Verklaring der tekens

- = voetbalvandalisme afgenomen.

= = voetbalvandalisme ongeveer gelijk gebleven.

± = geen eenduidig oordeel over ontwikkeling voetbalvandalisme.

De tabel geeft een tamelijk positief beeld te zien; in alle lokaties duiden de verschillende gegevensbronnen op een stabilisatie of afname.

De belangrijke vraag is natuurlijk in hoeverre deze gunstige ontwikkeling op het conto van de experimenten is te schrijven.

Pas in het volgende hoofdstuk kan hier een definitieve uitspraak over worden gedaan als de gezamenlijke resultaten van de experimentlokaties worden vergeleken met de ontwikkeling van het voetbalvandalisme in de controlelokaties.

In de vorige paragrafen is duidelijk geworden dat er tussen de projecten duidelijke verschillen zijn in de mate waarin de uitvoering van bepaalde maatregelen goed van de grond komt en de verschillende subdoelstellingen worden bereikt.

Ondanks deze verschillen zijn er in de ontwikkeling van het voetbalvandalisme tussen de experimentlokaties niet of nauwelijks verschillen te constateren.

Alleen de afname bij PEC Zwolle lijkt sterker te zijn dan in de overige lokaties. Dit valt echter te verklaren uit het feit dat de club ongewild door te degraderen toch een zeer relevante bijdrage aan het welslagen van het experiment heeft geleverd.

4 Overall resultaten

Dit hoofdstuk bevat een verkorte weergave van de effectevaluatie⁵. In het eerste gedeelte van het hoofdstuk gaan we in op de betekenis van een aantal omstandigheden die bepalend zijn voor het sociale klimaat waarvan de supporters deel uitmaken. Daarbij zijn we met name geïnteresseerd in de vraag of daarin in de laatste jaren veranderingen zijn opgetreden. In het tweede gedeelte van dit hoofdstuk concentreren we ons op veranderingen in aard en omvang van het voetbalvandalisme zelf. Naast bevindingen uit het survey-onderzoek wordt daarbij aandacht besteed aan gegevens over incidenten verzameld door het CIV⁶. In het derde gedeelte van dit hoofdstuk wordt ingegaan op de activiteiten van de supporterswerkers.

4.1 Sociale achtergronden en leefklimaat van risicosupporters

4.1.1 Leeftijd

De gemiddelde leeftijd van onze respondenten bij de voormeting was 19 jaar en 4 maanden. Bij de nameting was dit 20 jaar en 8 maanden, hetgeen inhoudt dat het qua leeftijd om ongeveer dezelfde personen gaat want de voormeting vond plaats eind '88 en begin '89 terwijl de nameting gestalte kreeg in begin jaren '90. De overlap qua respondenten is gedeeltelijk. De steekproeven bestaan dus gemiddeld uit wat oudere Siders. Uit het meeste onderzoek blijkt immers dat men doorgaans jonger is (Van der Brug en Marseille, 1983; Van der Brug, 1986; De Savornin Lohman en Ter Bruggen, 1987). De oorzaak voor een zekere ondervertegenwoordiging van jongere supporters is gelegen in de aard van de steekproefsamenstelling. Een zekere ondervertegenwoordiging van jongere supporters in de steekproeven heeft ons inziens marginale effecten voor onze onderzoeksbevindingen. Samenhangen tussen variabelen worden niet of nauwelijks aangetast door onderrepresentatie, mits de afhankelijke variabele in redelijke verscheidenheid en intentie wordt gerepresenteerd. Dat geldt in ons onderzoek voor voetbalvandalisme dat zowel in de voor- als de nameting uitstekend kan worden gemeten middels een methodisch zeer verantwoord instrument. Bovendien zijn de jongere supporters weliswaar ondervertegenwoordigd, maar wél in voldoende mate aanwezig in de steekproef. Bekend is uit onderzoek in het verleden dat jongeren uit deze leeftijdscategorie doorgaans zeer relbewust zijn. De variabele leeftijd is bij de nameting echter niet significant gecorreleerd met participatie in voetbalvandalisme. Dit was bij de voormeting nog wel het geval. Die voormeting sloot goed aan op eerder onderzoek (Van der Brug, 1986; Van der Brug en Meijs, 1988). Bij al die onderzoeken bleken jongere Siders nog meer in voetbalvandalisme te participeren dan oudere Siders.

---

5 Een uitvoerige versie van de effectevaluatie verscheen bij de Stichting 'Het Persinstituut' onder de titel Effectevaluatie project voetbalvandalisme en jeugd beleid.

6 Protocollen van incidenten over de seizoenen 1976-1990 werden welwillend ter beschikking gesteld door het CIV.

Momenteel heeft leeftijd geen verklarende betekenis (meer). Iets dergelijks blijkt ook uit één der evaluaties van het CIV (1988). Daarin stelde men vast dat de gemiddelde leeftijd van aangehouden supporters hoger was dan in het seizoen ervoor. Bovenstaande onderzoeksbevindingen zouden kunnen betekenen dat het beleidsvoornemen om jongere supporters van voetbalvandalisme af te houden succes heeft.

4.1.2 Gezinssituatie

Opgroeien in een gebroken gezin wordt nogal eens beschouwd als een omstandigheid die tot ontsporingen kan leiden. Het verlies van ouder(s) kan van ingrijpende betekenis zijn voor onze persoonlijkheidsontwikkeling. Uit onze onderzoeksbevindingen uit de voormeting blijkt weinig van bovenstaande overwegingen. Alleen in de nameting is er sprake van een uitermate zwak verband tussen het feit dat men afkomstig is uit een gebroken gezin en participatie in voetbalvandalisme.

Op grond van het bovenstaande is men bijna geneigd te concluderen dat ouders er eigenlijk helemaal niet toe doen in verband met voetbalvandalisme. Maar deze conclusie is natuurlijk voorbarig. Het gaat er immers niet om óf ze er zijn, maar hóe ze er zijn. Kortom, hoe stellen ze zich op ten aanzien van het gedrag van hun kinderen. Daarbij denken we in het bijzonder aan de mate waarin ouders het gedrag van hun kinderen buitenshuis controleren. Met name is daarbij van belang of die controle effectief is of niet. Uit eerder onderzoek bleek dat ouders weinig bij machte zijn om effectieve sociale controle uit te oefenen (Van der Brug en Marseille, 1983; Van der Brug, 1986). Dat blijkt ook weer uit dit onderzoek. Te zien is dit aan de beantwoording van de vraag wat men doet bij bezwaren van de ouders. Ter vergelijking de antwoorden van de steekproef Siders uit het seizoen '82-'83:

Tabel 6: Sociale controle 1990 en 1982-1983 (in %)

	Nameting 1990	Voormeting 1989	Seizoen '82-'83
Ouders vinden alles goed	43,8	41,0	18,3
Ik trek me er niets van aan	26,2	29,2	20,2
Ik zorg dat ouders niets merken	19,5	19,6	18,2
Ik zal het niet doen	10,5	10,1	43,3

Er is bovendien duidelijk sprake van een verband tussen de mate waarin ouders effectief sociale controle uitoefenen en participatie in voetbalvandalisme.

Een dergelijk verband was al overtuigend bij eerder onderzoek gebleken (Van der Brug, 1986), waar sociale controle een belangrijke verklarende factor was voor voetbalvandalisme in een causaal model. De onderzoeksbevindingen in 1989 en 1990 verschillen nauwelijks. Helaas is niet geheel duidelijk of de gevonden verschillen in ouderlijke controle tussen 1983 enerzijds en 1989 en 1990 anderzijds geïnterpreteerd kunnen worden in termen van een trend die zich voordoet bij ouders van Siders, of dat de verschillen moeten worden toegeschreven aan de selectie van onze respondenten. In verband met de

omstandigheden thuis is uiteraard de arbeidssituatie van de ouders van mogelijke structurerende betekenis voor de ontwikkeling van de kinderen. Werkloosheid kan in negatieve zin doorwerken op het gezinsleven, waardoor jongeren ontsporen. Als bovenstaande redenering juist is, zou een samenhang moeten worden geconstateerd tussen omstandigheden als werkloosheid en arbeidsongeschiktheid van vader en participatie in voetbalvandalisme. Het werkloosheidspercentage voor de vaders van onze respondenten is echter niet uitzonderlijk. Bovendien is er geen sprake van een betekenisvolle samenhang tussen bovenstaande maatschappelijke omstandigheid van vader en participatie in voetbalvandalisme.

Ook wie mocht menen dat Siders doorgaans afkomstig zijn uit gezinnen waarvan de ouders laag zijn opgeleid, vergist zich. Weliswaar is het opleidingsniveau van vader aan de lage kant, maar niet uitzonderlijk. Opmerkelijk is dat er enige verschillen in het opleidingsniveau van vader te constateren zijn tussen voor- en nameting. De vaders uit de nameting schijnen iets hoger te zijn opgeleid.

De meeste respondenten brengen hun vrije tijd buitenshuis door. Naarmate men meer participeert in voetbalvandalisme is men meer geneigd buitenshuis te verkeren in de vrije tijd.

Samengevat komt het er op neer dat de gezinssituatie van beperkte structurerende betekenis is voor voetbalvandalisme. Dat blijkt zowel uit de voormeting als uit de nameting. Alleen de mate waarin de ouders bij machte zijn om effectieve controle uit te oefenen lijkt van belang te zijn. Daarnaast werkt aanwezigheid thuis in de vrije tijd beperkend ten aanzien van voetbalvandalisme. De richting van de causale relatie is bij deze samenhangen niet zonder problemen. Het is immers even plausibel om te veronderstellen dat de mate waarin ouders sociale controle uit kunnen oefenen afhankelijk is van de vriendenkring waarvan hun zoon deel uitmaakt als voor het omgekeerde, namelijk dat de invloed van de ouders bepalend is voor de sociale contacten van hun zoon. Dezelfde redenering is van toepassing voor de omstandigheid of men vaak of weinig thuis is in de vrije tijd.

4.1.3 Schoolcarrière

Uit diverse onderzoeken is gebleken dat de schoolcarrière een belangrijke verklarende factor is voor delinquent gedrag en vandalisme (Cohen, 1955; Buikhuisen, 1966; Junger-Tas, 1985). Dit bleek ook voor voetbalvandalisme het geval te zijn (Van der Brug, 1986; Van der Brug en Meijs, 1988). Het is dus van belang om ook in dit onderzoek vast te stellen hoe de schoolcarrière van onze respondenten verlopen is. Allereerst gaan we in op de vraag wat het opleidingsniveau is van degenen die **niet** meer naar school gaan.

Het opleidingsniveau van de supporters die niet meer naar school gaan bij de nameting verschilt niet opmerkelijk van het overeenkomstige niveau bij de voormeting (zie tabel 7).

Tabel 7: Hoogste afgemaakte opleiding (in %)

	Nameting 1990	Voormeting 1989
Lagere school	31,3	33,5
LBO	39,6	41,1
MAVO	19,3	17,5
HAVO, Atheneum, Gymnasium	7,3	6,1
HBO, Universiteit	2,6	1,9

We zien aan bovenstaande tabel dat zowel in de voormeting als in de meting in 1990 het opleidingsniveau van de supporters over het algemeen uitzonderlijk laag is. Vergelijken we het opleidingsniveau van deze jongeren met overeenkomstige gegevens van vader, dan valt op dat onze respondenten vaak lager zijn opgeleid dan hun vaders, dit in tegenstelling tot de maatschappelijke trend die inhoudt dat jongere generaties hoger zijn opgeleid dan oudere. Helaas zijn er nogal veel respondenten die de vragen over het opleidingsniveau van de vader niet hebben beantwoord. Daardoor weten we niet zeker of ze gemiddeld gesproken lager opgeleid zijn dan hun vader.

Opleidingsniveau is binnen de steekproeven ongecorreleerd met participatie in voetbalvandalisme. Dit houdt in dat opleiding weliswaar van structurerende betekenis is met betrekking tot de vraag of men deel uitmaakt van de subcultuur van gewelddadige supporters maar niet van betekenis is met betrekking tot de vraag om welke mate men participeert.

Dit laatste hangt wel sterk samen met problemen op school. Het persoonlijk falen vormt blijkbaar een factor die van grotere betekenis is voor het voetbalvandalisme in Nederland, dan de meer klassegebonden verklaringen die vaak voor het voetbalvandalisme in Engeland werden aangevoerd (Clarke, 1973; Chritcher, 1973). We zien hier blijkbaar een weerspiegeling van verschillen tussen de Nederlandse- en Engelse voetbalcultuur.

4.1.4 Werkloosheid

Bij de voormeting lag het werkloosheidspercentage op 33,9%, terwijl het gemiddelde percentage van de beroepsbevolking van 15-22 jaar neerkwam op 22%. Bij de nameting is het percentage onverminderd hoog (32,8%). Dit klemmt te meer, gezien de omstandigheid dat de werkloosheid in het algemeen in de periode tussen 1989-1990 is afgenomen.

Voor beide metingen geldt bovendien dat ongeveer de helft van de werkloze respondenten vrijwel geen arbeidsverleden heeft.

Opmerkelijk is dat er geen samenhang is tussen werkloosheid en participatie in voetbalvandalisme. De ervaring van werkloosheid laat dus op individueel niveau geen voorspelling toe met betrekking tot participatie in voetbalvandalisme. Blijkbaar is de gemiddelde subcultuur van meer verklarende betekenis.

4.1.5 Vrijtijdsbesteding

Bezoek jongerencentra

Buurthuizen of jongerencentra verheugen zich in een grote populariteit. Door 42% van de steekproef in 1989 worden deze instellingen tenminste een paar keer per week bezocht.

Voor de respondenten in 1990 geldt dat 39,9% er minstens een paar keer per week komt.

In 1989 kent 47,9% van de bezoekers buurt- of jongerenwerker, 33,5% kent jongerenwerker(s) bij naam en 18,6% kent één of meer jongerenwerkers persoonlijk. In 1990 lijkt het buurthuis of jongerencentrum aan betekenis te hebben gewonnen, want het percentage dat zegt de werkers persoonlijk te kennen is aanmerkelijk hoger (34,3%). Niet kennen van buurthuiswerkers is in de voormeting positief gecorreleerd met voetbalvandalisme. In de nameting is het verband niet significant.

Koffieshops en stamcafé's worden ook veel bezocht. Beiden vertonen een significant positieve correlatie met voetbalvandalisme.

Sportbeoefening

Verreweg het grootste gedeelte van de door ons onderzochte jongeren beoefent actief sport. De meesten spelen voetbal, al dan niet in clubverband, soms in combinatie met andere sporten. Behalve voetbal zijn vechtsporten populair, nogal eens in combinatie met een andere sport.

Duidelijk is in ieder geval dat het voetbalvandalisme (nog steeds) geworteld is in betrokkenheid bij het voetbal. Toch zijn er in de loop der jaren veranderingen opgetreden. De steekproef Siders, gebaseerd op onderzoeksgegevens uit het seizoen '82-'83, (Van der Brug en Marseille, 1983) bestond voor een hoger percentage uit sportbeoefenaren dan bij dit onderzoek het geval is.

Actieve sportbeoefening is negatief gecorreleerd met participatie in voetbalvandalisme, een interessant uitgangspunt voor supportersbeleid.

4.1.6 Vormen van onmaatschappelijk gedrag

In de discussie over voetbalvandalisme staan twee opvattingen lijnrecht tegenover elkaar. De eerste veronderstelling houdt in dat voetbalvandalisme een situationeel gebonden verschijnsel is, zonder verbanden met ander vormen en situaties van criminaliteit. Deze opvatting sluit aan op de theoretische beschouwingen van Marsh (1978), die van mening is dat voetbalvandalisme een geritualiseerde, aan regels gebonden vorm van agressief gedrag is.

Een andere veronderstelling houdt in dat voetbalvandalisme samenhangt met crimineel gedrag in geheel andere sferen. Voetbalvandalisme zou een uiting zijn van een meer algemene criminele subcultuur. Op grond van enquête-onderzoek (Van der Brug en Marseille, 1983 en 1987; Van der Brug, 1986; Van der Brug en Meijs, 1988) werd herhaaldelijk vastgesteld dat degenen die tot de meest gewelddadigen behoren ook elders gewelddadig zijn en andere vormen van onmaatschappelijk gedrag ten toon spreiden.

Deze laatste visie wordt bevestigd door Van der Valk en Linckens (1988), die constateerden dat voetbalvandalen die zich in de context van het voetballen schuldig maken aan strafbare feiten ook daarbuiten delinquent gedrag vertonen. Helaas was het (nog) niet mogelijk om vast te stellen in welke richting het proces causaal verloopt. Deze vraag kan ook in dit rapport niet worden beantwoord. Zinvol is desondanks wel om een viertal vormen van

onmaatschappelijk gedrag in verband te brengen met voetbalvandalisme: betrokkenheid bij vormen van veel voorkomende criminaliteit, geweld in andere omstandigheden, vooroordelen en discriminatie en alcohol- en drug-gebruik.

Als operationalisatie voor betrokkenheid bij vormen van veel voorkomende criminaliteit diende de schaal onmaatschappelijk gedrag, een instrument met een forse interne consistentie voor gedragingen als 'met mes gestoken', 'weggelopen zonder betalen', 'fiets gejat', 'iets vernield'. etc. Deze schaal werd in de voormeting ontwikkeld en kon bij de nameting worden gerepliceerd. Voor betrokkenheid bij voetbalvandalisme stond een tweetal schalen ter beschikking, namelijk de schaal 'participatie in voetbalvandalisme', een zeer sterke schaal die diverse vormen van voetbalvandalisme representeert, en de schaal 'opgepakt bij voetbal', eveneens een sterke schaal. Hier gaat het om diverse strafbare feiten waarvoor men is opgepakt. Deze twee schalen bevatten in de voor- en nameting dezelfde items hetgeen vergelijkbaarheid mogelijk maakt. De samenhang tussen beide representaties is redelijk hoog, hetgeen inhoudt dat wie fors participeert in voetbalvandalisme tenminste enige kans heeft om te worden opgepakt. De hogere correlatie bij de nameting houdt ogenschijnlijk in dat het vervolgingsbeleid is aangescherpt. Aangezien het registratiesysteem bij de nameting een jaar langer van kracht is dan bij de voormeting neemt de kans ook logischerwijze toe dat men is opgepakt. Dit laatste houdt overigens nog niet in dat er procès-verbaal wordt opgemaakt, laat staan dat men wordt veroordeeld. Ongeveer 50% van de aanhoudingen krijgt geen justitieel vervolg (Berghuis en Linckens, 1988). Op grond van de verdeling der scores op de schaal 'opgepakt bij voetbal' kan intussen worden opgemaakt dat de steekproeven van de voor- en nameting veel relatief zware vanden bevat. Meer dan de helft is voor een of meerdere vormen van voetbalvandalisme opgepakt.

Bevindingen uit eerder onderzoek worden aan de hand van bovenstaande samenhangen dus wederom bevestigd.

Wie zich te buiten gaat aan diverse vormen van kleine criminaliteit is sterk geneigd om te participeren in voetbalvandalisme. Daarnaast is het zo dat wie participeert in voetbalvandalisme in toenemende mate de kans loopt om ooit te worden opgepakt voor deze gedragingen.

Tenslotte is een belangrijke onderzoeksbevinding dat men bij de nameting blijk gaf minder te participeren in vormen van veel voorkomende criminaliteit dan het geval was bij de voormeting. Dit zou kunnen wijzen op een afname van deze gedragingen. Indien deze waarneming juist is, betekent dit dat op termijn ook het voetbalvandalisme een afname zou kunnen vertonen.

Discriminatie

Volgens de Belgische onderzoekers Van Limbergen, Colaers en Walgrave (1987) trachten rechtsextremistische groeperingen te infiltreren in de voetbalwereld. Minder alarmerend misschien, maar toch belangrijk genoeg is de bevinding dat de schaal vooroordeel en discriminatie een onafhankelijke bijdrage leverde in een verklarend model met participatie in voetbalvandalisme als afhankelijk variabele (Van der Brug, 1986). In het onderhavige onderzoek werd, zowel in de voormeting als in de nameting, wederom een schaal discriminatie geconstrueerd, bestaande uit items zoals: 'gastarbeiders horen hier niet', 'gastarbeiders moeten terug', 'ideeën van de centrumpartij/-centrumdemocraten zijn zo gek nog niet'.

Uit ons onderzoek blijkt dat de betekenis van discriminatie als verklarende factor voor voetbalvandalisme is toegenomen. Niet alleen is er in de nameting sprake van een sterkere samenhang tussen discriminatoire opvattingen en de schaal voetbalvandalisme. Maar ook blijkt er een duidelijk toename bij vergelijking tussen voor- en nameting. Waarschijnlijk is de verscherping van de verhoudingen tussen allochtonen en autochtonen hier niet vreemd aan.

Alcohol en druggebruik

Ruim 50% gebruikt enkele keren per week alcohol. Er is een positieve samenhang tussen participatie in voetbalvandalisme en alcoholgebruik. Met marihuana of hasj ligt het patroon anders. Velen gebruiken dit nooit, maar daar staat tegenover dat ruim 30% iedere dag gebruikt. Het behoeft geen betoog dat ook onderweg naar voetbalwedstrijden gedronken en geblowd wordt. In tegenstelling tot het verleden toen alcoholconsumptie en hasjgebruik in gescheiden sferen plaats vond, is dit tegenwoordig althans bij deze respondenten niet het geval.

Een speciale opmerking betreft het cocaïnegebruik van de door ons onderzochte supporters. Het bij de nameting geconstateerde percentage (24,3%) gebruikers is hoog. Dit gebruik lijkt bovendien toe te nemen.

4.1.7 Conclusies achtergronden en leefklimaat

In een eerder verband (Van der Brug, 1986) is beschreven hoe het voetbalvandalisme zich in de loop van de zeventiger jaren heeft ontwikkeld.

Aanvankelijk was er sprake van een nauwe samenhang tussen het verloop van wedstrijden en gewelddadig gedrag van toeschouwers. Later verminderde deze samenhang. De stand werd minder belangrijk en de scheidsrechter was minder vaak het doelwit van gewelddadigheden. Ook werden de incidenten op een eerder tijdstip veroorzaakt en gingen zich meer en meer vernielingen voordoen buiten het stadion.

In een latere publikatie (Van der Brug en Marseille, 1987) worden bovengenoemde onderzoeksbevindingen grotendeels bevestigd. Bovendien blijkt dat het weliswaar overdreven is om het merendeel van de jongeren die participeren in voetbalvandalisme te beschouwen als vertegenwoordigers van de kansarme jeugd. Maar voor velen geldt toch dat er sprake is van weinig effectieve sociale controle thuis en een problematische schoolcarrière, waarbij zich problemen voordoen in dezelfde sfeer als bij delinquent gedrag en vandalisme in het algemeen.

Het gaat dan om groepjes jongeren zonder maatschappelijke betrokkenheid, die overdag en 's avonds door de stad zwerven, van gokhal naar koffiehuis.

De uitkering van de sociale dienst (een hoog percentage is werkloos), wordt nogal eens aangevuld met inkomsten uit diefstal of het zwarte circuit.

Deze jongeren zijn vaak betrokken bij geweldplegingen, ook buiten de sfeer van het voetballen. Drank- en druggebruik vormt vaak een groot probleem.

Bij sommigen kan er ook sprake zijn van grove vooroordelen ten aanzien van minderheidsgroepen. Het behoeft geen betoog dat het geschetste beeld wederom zijn bevestiging krijgt in dit onderzoek. Daarbij dient te worden aangetekend dat uit het onderhavige onderzoek blijkt hoe ernstig het in een aantal opzichten met de onderzochte jongeren gesteld is. Daarbij vormen een laag opleidingsniveau en het daarmee samenhangende hoge werkloosheidscijfer zeer negatieve factoren. Gelukkig lijkt participatie in kleine criminaliteit

enigszins af te nemen. Daarentegen vormen een toenemend druggebruik en verhevigde discriminatoire opvattingen voldoende redenen voor grote zorg.

4.2 De ontwikkeling van het voetbalvandalisme

We zullen trachten om de ontwikkeling van het voetbalvandalisme te beschrijven aan de hand van twee invalshoeken namelijk het door ons uitgevoerde survey-onderzoek (voor- en nameting) en een beschrijving die gebaseerd is op de CIV gegevens van 1986-1990.

Het survey-onderzoek biedt diverse aanknopingspunten om tot uitspraken te komen over veranderingen. In de eerste plaats bieden voor- en nameting inzicht in globale veranderingen zoals toe- of afname van wedstrijdbezoek, Side-identificatie, het al dan niet zien van wedstrijden uit het Side-vak.

In de tweede plaats zijn bij de voormeting een aantal schalen geconstrueerd die bij de nameting konden worden gerepliceerd. Deze overeenkomstige schalen bieden een uitnemend uitgangspunt voor een vergelijking die inzicht geeft in veranderingen over de tijd.

In de derde plaats is bij de nameting voor diverse vormen van voetbalvandalisme gevraagd naar een toe- of afname van die gedragingen. In de vierde plaats is meer in het algemeen gevraagd naar een toe- of afname van de respondent zelf in de mate waarin hij participeert in vandalisme, alsmede de perceptievraag 'neemt het voetbalvandalisme bij jouw club af?'.

Vervolgens wordt de ontwikkeling van het voetbalvandalisme beschreven voor de vier seizoenen vanaf 1986-1990 aan de hand van gegevens verzameld door het CIV. Tenslotte vatten we de onderzoeksbevindingen uit deze paragraaf samen.

4.2.1 Globale verandering in attitudes en gedragingen van toeschouwers

Vrijwel alle respondenten gaan regelmatig naar het voetballen kijken. De meesten gaan uitsluitend naar betaald voetbal. Een hoog percentage bezocht bij de voormeting zowel thuis- als uitwedstrijden (73%). Bij de nameting bleek de belangstelling iets geringer te zijn 66%.

Bij de voormeting bleek 67% van de respondenten speciaal wedstrijden met een kans op rellen te bezoeken. Dit percentage bleek bij de nameting onverminderd hoog te zijn (68%). Het spreekt vanzelf dat deze instelling sterk samenhangt met participatie in voetbalvandalisme.

De meesten beschouwden zich bij de voormeting als Sider (72%) bij de nameting bleek dit percentage aanzienlijk lager te zijn (58%). Dit is ons inziens een belangrijk gegeven want de Side vormt de subculturele kern die het voetbalvandalisme continuïteit verschaft. Afnemende identificatie met de Side zou op den duur kunnen leiden tot een afname van het voetbalvandalisme. Overigens valt Side-identificatie niet domweg samen met het plegen van voetbalvandalisme. Een aantal jaren geleden was deze samenhang nog erg hoog, (Van der Brug, 1986). Inmiddels is dit verband aanzienlijk minder sterk. Bij de voormeting bleken de meeste respondenten thuiswedstrijden te zien vanaf het Side-vak (84%). Opmerkelijk was hier het beperkte verband tussen het zien van wedstrijden uit het Side-vak en voetbalvandalisme. We vonden toen buiten het Side-vak zowel niet-vandalen als een categorie zeer zware vandalen. Bij de nameting zien we een forse afname van het zien van wedstrijden uit het Side-vak (70%).

Het bovenstaande houdt (nog) niet in dat de geneigdheid tot voetbalvandalisme is afgenomen. We komen daar later op terug in deze paragraaf.

Er zijn twee attitudes die de weerspiegeling vormen van het feit dat een groot aantal van de respondenten ver verwijderd is van een acceptabele en verantwoordelijke gezindheid ten aanzien van het voetbal.

De eerste attitude die we bedoelen representeert een forse mate van nonchalance ten aanzien van het voetbal als kijkspel die men inwisselt zodra het voetbalvandalisme verdwijnt, alsmede een overeenkomstige nonchalance ten aanzien van de gevolgen van gewelddadig gedrag voor anderen.

Zo reageert 46% van de respondenten instemmend in reactie op de uitspraak 'als er bij het voetballen geen voetbalvandalisme meer is, dan gaan we naar iets anders'. Niet minder dan 52% is het eens met de uitspraak 'zonder voetbalvandalisme is er niets aan het voetballen'. Zelfs 74% reageert instemmend in reactie op de uitspraak 'gewonden bij de tegenpartij kunnen me niets schelen'.

Een tweede attitude heeft betrekking op de bereidheid om sociale controle uit te oefenen. Deze is beperkt. Zo blijkt dat 79% van de respondenten het eens is met de volgende uitspraak 'ik zal iemand niet verraden, ook al gooit hij en levensgevaarlijke bom'. Blijkbaar vormt 'verraden' een ernstige aantasting van een sociale norm binnen de Sides. Slechts 33% is geneigd om een knokpartij te voorkomen en 48% probeert het gooien van een bom te voorkomen. Slechts het voorkomen van schade aan de club krijgt meer bijval (59%). Hier is in ieder geval sprake van een aanknopingspunt voor beleid wanneer men duidelijk weet te maken dat verschillende vormen van voetbalvandalisme schadelijk zijn voor het image van de club. Opvallend is trouwens dat een fors percentage van onze respondenten zelfs niet gevoelig is voor deze laatste overweging. Het behoeft geen betoog dat dit de zwaarste voetbalvandalen zijn. Participatie in voetbalvandalisme hangt sterk samen met bovengenoemde attitude.

4.2.2 Veranderingen aan de hand van voor- en nameting

Beide schalen die betrekking hebben op participatie in voetbalvandalisme vormen een aanknopingspunt om gedrags- en attitudeverschillen vast te stellen tussen beide meetpunten en deze te interpreteren in termen van verandering. Dergelijke interpretaties zijn echter niet zonder problemen, aangezien we niet beschikken over representatieve steekproeven. Geconstateerde verschillen kunnen daarom evenzeer worden toegeschreven aan steekproefvariantie als aan attitude- en gedragsveranderingen binnen de door ons onderzochte populatie. Een aanknopingspunt voor vergelijking wordt evenwel gevormd door een zekere overlap van respondenten die participeerden in zowel de voor- als nameting. Aangezien deze respondenten bij de nameting niet bleken te verschillen van de niet overlappende respondenten op de reeks gerepliceerde schalen, is een verschilmeting tussen voor- en nameting gewettigd voor beide volledige steekproeven.

Een met bovengenoemde overlap samenhangend probleem is dat dezelfde personen in de periode tussen voor- en nameting ouder zijn geworden. Dit blijkt ook wel uit het verschil in gemiddelde leeftijd tussen beide steekproeven. Men is in de nameting gemiddeld 1 jaar en 4 maanden ouder. Aangezien men doorgaans een negatief verband vindt tussen voetbalvandalisme en leeftijd, dreigt men tot een verkeerde interpretatie te komen door

bijvoorbeeld een simpel generatieverschil te verklaren in termen van een afname van een verschijnsel.

Aangezien bij de nameting bleek dat er geen sprake is van samenhang tussen leeftijd en voetbalvandalisme, vormt dit leeftijdsverschil geen bezwaar voor een vergelijking.

Er bleken echter geen significante verschillen te kunnen worden geconstateerd voor beide indices van voetbalvandalisme, al is er bij beide metingen sprake van een tendens in de richting van een afname. Ook een controlemeting die zich toespitste op een vergelijking tussen overeenkomstige leeftijdscategorieën leverde geen verschillen op.

4.2.3 Toe- of afname van diverse vormen van voetbalvandalisme het afgelopen jaar

Bij de nameting werden de uitspraken die aanleiding vormden voor de constructie van de schaal voetbalvandalisme door de respondenten twee keer beoordeeld, namelijk door hun participatieniveau aan te geven, maar ook of er sprake was van een toe- of afname in participatie vergeleken met het afgelopen jaar. In tegenstelling tot het niet significante verschil tussen de voor- en nameting voor de schaal voetbalvandalisme, suggereert het antwoordpatroon van de vragen naar een toe- of afname, een duidelijke tendens tot afname van participatie in voetbalvandalisme vergeleken met het vorig seizoen. Dat geldt voor vrijwel alle gedragingen, met uitzondering van 'vechten met supporters van de tegenpartij' waarvan evenveel respondenten verklaren dat ze het vaker zijn gaan doen dan minder vaak. Ook 'het pesten van agenten en suppoosten' handhaaft zich vooralsnog als veel beoefende activiteit. Opmerkelijk is dat de afname van het voetbalvandalisme verloopt via hetzelfde patroon als de toename in het verleden. Toen vormden vechtpartijen tussen elkaar vijandig gezinde supporters ook de kern van het voetbalvandalisme, met interveniërende agenten als secundair doelwit. De uitbreiding en verplaatsing van het voetbalvandalisme hield toen in dat men binnen het stadion met allerlei artikelen ging gooien naar de keeper van de tegenpartij en buiten het stadion ging men over tot het vernielen en het bekogelen van treinen. Deze gedragingen vertonen nu de grootste afname volgens onze respondenten.

Een interessante vraag met betrekking tot een mogelijke toe- of afname van de diverse vormen van voetbalvandalisme is hoe dit ligt voor de experimentlokaties (Amsterdam, Den Haag, Utrecht, Rotterdam, Eindhoven en Zwolle) vergeleken met de controlegemeenten (Groningen en Maastricht).

Een drietal vormen van voetbalvandalisme bleken verschillen te vertonen, namelijk gooien met vuurwerk, vernielingen in de trein, tram of bus en bekogelen van treinen. In alle drie de gevallen ging het in de controlegemeenten om een minder gunstige verhouding tussen toe- en afname dan in de experimentlokaties. Geen van de overige gedragingen leverde statistisch significante verschillen op.

4.2.4 Toe- of afname in het algemeen en perceptie van toe- of afname

Uit het voorafgaande kan men concluderen, dat althans bij de supporters die deel uitmaken van onze steekproef, er sprake is van een afname van een aantal specifieke vormen van voetbalvandalisme. Hoe ziet men dat nu meer in het algemeen gesproken voor eigen gedrag? En hoe beoordeelt men dat voor de medesupporters?

Ten aanzien van eigen gedrag constateren de meesten weliswaar dat dit hetzelfde is gebleven (46%), er zijn meer respondenten die aangeven minder te zijn gaan meedoen (34%) dan die meer zijn gaan meedoen (20%). Dezelfde tendens zien we ten aanzien van een inschatting van de participatie in voetbalvandalisme bij de eigen club. Meer respondenten beweren dat deze is afgenomen (38%) dan dat er sprake is van een toename (27%), terwijl 35% beweert dat het gelijk gebleven is.

Op het eerste gezicht sluiten deze oordelen redelijk goed op elkaar aan, al suggereert de visie op het eigen gedrag een sterkere tendens in de richting van een afname dan het oordeel van supporters over hun medesupporters. Beschouwen we de percentages wat nader, dan weten we tenminste zeker - aangenomen dat er sprake is van een valide weergave - wat individuele afname in participatie inhoudt. Zo kan er sprake zijn van individuele verschillen bij een club. Individuele afname in participatie bij een club houdt in ieder geval een positieve balans tussen toe- en afname in.

Maar het oordeel over medesupporters van de eigen club is minder duidelijk. Per club kan er immers geen sprake zijn van zowel een toe- als afname.

Alleen wanneer alle waarnemers per club overeenkomstig oordelen is er sprake van een ondubbelzinnig onderzoeksresultaat. Het behoeft hier geen betoog dat zo'n ideale onderzoeksbevinding zich hoogst zelden voordoet. Ook hier is dat niet het geval. Doorgaans wordt een oordeel over het gedrag van anderen nogal beïnvloed door spiegelperceptie. Men is geneigd bij afwezigheid van voldoende informatie af te gaan op zelfperceptie. Ook in dit geval is er een forse samenhang tussen eigen gedrag en de perceptie van anderen. Deze samenhang is echter verre van volmaakt.

Bij onze supporters wordt de perceptie voornamelijk geleid door degenen met wie men in die situatie optrekt, maar ook door indirecte informatie via gesprekken met anderen en beïnvloeding door de media.

De eerste beïnvloedende factor bevordert verschillen, de tweede overeenkomst van oordeel. Eigenlijk vormt het modale antwoordpatroon nog de beste schatting voor het gedrag van medesupporters. Voor ons onderzoek heeft de meest interessante informatie betrekking op verschillen tussen de experiment-locaties en de controlesteden. Allereerst gaan we in op individuele participatie. Dit is weergegeven in tabel 8.

Tabel 8: Oordeel eigen participatie in voetbalvandalisme (meer-hetzelfde-minder) voor experimentlokaties (Ajax, FC Den Haag, Feijenoord, FC Utrecht, FC Zwolle, PSV) en controlelokaties (Groningen en MVV)

	Experimentlokaties		Controlelokaties		Totaal	
	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.
Meer	29	15,5	19	31,7	48	19,4
Hetzelfde	90	48,1	25	41,7	115	46,5
Minder	68	36,4	16	26,6	84	34,1
Totaal	187	100,0	60	100,0	247	100,0

Inspectie van tabel 8 leert ons dat bij de experimentclubs er in ieder geval sprake is van een forse afname aan participatie in voetbalvandalisme. Deze forse afname is in werkelijkheid misschien iets minder groot, gezien het statistische verband tussen afname voetbalvandalisme en leeftijd en de omstandigheid dat de steekproef gemiddeld bij de nameting wat oudere siders bevat. Die afname valt in ieder geval bij de controlelokaties niet te constateren. Het verschil met betrekking tot de verhouding tussen een toe- en afname is statistisch significant.

Hoe is het gesteld met de oordelen over de groep? Neemt men op dat collectieve niveau op een consistente wijze, dat wil zeggen voor alle supporters, een toe- of afname waar?

We vinden de resultaten weergegeven in tabel 9 waarbij wederom een splitting is gemaakt tussen experimentclubs en de controleclubs.

Tabel 9: Oordeel toe- of afname of gelijke omvang van het voetbalvandalisme bij jouw club gesplitst voor clubs waar een gecoördineerd beleid wordt gevoerd en controleclubs.

	Beleidsclubs		Controleclubs		Totaal	
	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.
Meer	41	21,6	28	45,2	69	21,3
Hetzelfde	72	37,9	19	30,6	91	36,1
Minder	77	40,5	15	24,2	92	36,5
Totaal	190	100,0	62	100,0	252	100,0

Ook tabel 9 geeft forse verschillen te zien met betrekking tot de toe- of afname bij experimentclubs vergeleken met controleclubs. De tendens is hier dat er bij de experimentclubs (meestal) sprake is van een afname, bij de controleclubs van een toename. Dit is immers het modale antwoordpatroon. De verschillen zijn zeer significant.

Samenvattend ontkomen we niet aan de conclusie van een zekere afname bij de experimentclubs. Voor de controleclubs is dit beeld negatiever. Er lijkt eerder sprake te zijn van een toename in participatie in voetbalvandalisme.

4.2.5 Het voetbalvandalisme van 1986 tot 1990 (CIV-gegevens)

Sinds enkele jaren ontwikkelt men bij het CIV een computerbestand van protocollen over incidenten in verband met wedstrijden uit het Nederlandse betaalde voetbal. Deze protocollen zijn door ons omgewerkt tot een gekwantificeerd overzicht van de aard van de incidenten per club/per seizoen. We merken hierbij op dat er zich grote problemen hebben voorgedaan bij de ontwikkeling van dit overzicht. Zo is het vrij lastig om precies te definiëren wat onder een incident moet worden verstaan. Bovendien is het onmogelijk om de **omvang** en de **ernst** van een incident in zo'n overzicht te verwerken. Omdat bepaalde informatie soms onduidelijk is, zijn er ook coderingsproblemen. We wijzen er ten overvloede op dat daarom met enige terughoudendheid met deze gegevens dient te worden omgesprongen. Naarmate men meer geïnteresseerd is in specifieke informatie geldt dit sterker. Letten we uitsluitend op aantallen incidenten, dan krijgen we voor de eredivisie, uitsplitsend in beleidsclubs/controleclubs en overige clubs het volgende overzicht (tabel 10) voor competitiewedstrijden.

Tabel 10: Incidenten bij experimentclubs in de Nederlandse eredivisie en clubs waarbij dat niet het geval is in de seizoenen 1986-1990 voor competitiewedstrijden.

	86/87		87/88		88/89*		89/90**	
	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.
experimentclub	178	70,1	135	67,5	161	75,9	139	58,6
controleclubs	10	3,9	12	6,08	21	9,5	20	8,4
rest eredivisie	66	26,0	53	26,5	30	14,2	78	32,9
Totaal	254	100,0	200	100,0	212	100,0	237	100,0

* = FC Den Haag speelt dat seizoen in de eerste divisie.

** = FC Zwolle speelt dat seizoen in de eerste divisie.

Een interpretatie van tabel 10 is niet helemaal zonder problemen omdat het aantal gespeelde wedstrijden waarop de tabel gebaseerd is voor de vier seizoenen niet gelijk is. In het seizoen 88-89 speelde FC Den Haag in de eerste divisie. Het aantal gespeelde wedstrijden van de clubs die toen de rest van de eredivisie vormden is daardoor hoger. Een ander effect is dat het aantal wedstrijden van risicoclubs onderling in dat seizoen geringer is. Dus eigenlijk is het aantal incidenten veroorzaakt door clubs die de rest van de eredivisie vormen in dat jaar vergelijkenderwijs hoger en voor beleidsclubs lager dan het geval geweest was wanneer FC Den Haag in de eredivisie had gespeeld. Het effect van het feit dat FC Zwolle in het seizoen 89-90 in de eerste divisie speelde is voor de beleidsclubs gering, gezien de geringe betrokkenheid van deze supporters bij incidenten. Het met het bovenstaande samenhangende grotere aantal clubs voor dat seizoen in de eredivisie heeft misschien geleid tot vergelijkenderwijs meer incidenten dan in de seizoenen 86-87 en 87-88.

Interpreteren we tabel 10, rekening houdend met bovenstaande overwegingen, dan komen we tot de conclusie dat er bij de experimentclubs sprake is van

een grillig verloop waarbij een zekere afname wordt doorbroken door het seizoen 1988-1989 toen de voorbereiding tot de ontwikkeling van een pasjes-regeling leidde tot extra commotie rond de velden. Dit klemte te meer waar een notoire risicoclub als FC Den Haag dat seizoen in de eerste divisie speelde en daardoor het totale aantal incidenten lager uitviel als wanneer deze club in de eredivisie had gespeeld. Bij de controleclubs en de rest van de eredivisie constateren we eerder een toe- dan afname, zeker in vergelijking met het aandeel van de supporters van beleidsclubs. Gezien het geringe aantal beleidsclubs vergeleken met de rest van de eredivisie, is het aandeel van deze supporters bij incidenten nog steeds onevenredig hoog. Bij de rest van de eredivisie wordt een opmerkelijke afname in 88/89 gevolgd door een sterke toename in het seizoen 89/90. Vooral de promotie van Vitesse is daar debet aan. Maar ook bij clubs als FC Twente en NEC is er sprake van een toename. Hoe dan ook mag ons inziens worden geconcludeerd dat de CIV-gegevens een aanduiding vormen voor eerder een afname dan een toename bij de experimentclubs, zeker vergeleken met het aandeel van andere supportersgroepen.

4.2.6 Conclusies op grond van CIV-gegevens en survey-gegevens

In grote lijnen komen de conclusies van de survey-gegevens en CIV-gegevens overeen. Bij de experimentclubs is er over het algemeen sprake van een zekere afname, met uitzondering van het seizoen 1988-1989 waaraan de voorbereiding van het passensysteem mogelijkwijs debet is geweest. Deze afname krijgt te meer reliëf waar men bij andere clubs in het laatste seizoen een forse toename van participatie in voetbalvandalisme dient te constateren. Het ligt voor de hand om deze ontwikkeling aan het gevoerde beleid toe te schrijven. Deze constatering is natuurlijk enigszins voorbarig. Ons onderzoeksdesign bevat voor een dergelijke harde conclusie te veel onzekerheden. Ondertussen is het wel zo dat de onderzoeksbevindingen op grond van verschillende dataverzamelingen (survey-gegevens en CIV-gegevens) redelijk consistent zijn en daarom een zekere indicatie vormen voor de juistheid van het gevoerde beleid. Bemoedigend is in ieder geval de afnemende betekenis van het Side-vak, de afname van het percentage Side-identificeerders en de gemiddeld hogere leeftijd van de risicosupporters.

Blijkbaar stagneert aan de onderkant de toevoer van jongere Siders. Een belangrijke constatering, ook in verband met het feit dat het in het verleden de jongste categorie voetbalvandalen was die incidenten uitlokte. De afname van Side-identificatie en de afname van de betekenis van het Side-vak wijzen op een verzwakking van de geïnstitutionaliseerde aspecten van gewelddadig supportersgedrag.

Het is echter te vroeg om te juichen. De geconstateerde afname is gebaseerd op een perspectief van betrekkelijk korte termijn. Uit de CIV-gegevens blijkt dat de omvang van het voetbalvandalisme grote fluctuaties vertoont en van jaar tot jaar sterk kan verschillen. Bovendien beperken de survey-gegevens zich tot een tijdsbestek van slechts 1 jaar.

Een potentieel voor voetbalvandalisme blijft inmiddels volop aanwezig. Dit moge blijken uit de nonchalance ten aanzien van de gevolgen van gewelddadig gedrag voor anderen en de beperkte mate waarin men sociale controle wenst uit te oefenen bij extreme vormen van voetbalvandalisme zoals 'het gooien

van een levensgevaarlijke bom'. In dit vlak vormt het feit dat velen hun club geen schade wensen te berokkenen een positief aanknopingspunt voor beleid.

4.3 Het bereik van supporterswerkers onder jeugdige supporters en de resultaten van hun activiteiten

In Voetbalvandalisme en beleid (Van der Brug en Marseille, 1987) is een aantal conclusies getrokken op grond van onderzoek dat in de voorafgaande jaren plaatsvond, die ons inziens nog voor de huidige situatie opgaan. Siders vormen geen homogene groepen. De 'toen' gangbare opvatting dat het merendeel van deze jongeren te beschouwen valt als vertegenwoordigers van de kansarme jeugd is weliswaar overdreven, maar er zijn veel kansarmen bij, zoals blijkt uit een laag opleidingsniveau en veel werkloosheid. Daarnaast is er sprake van een onrustbarend drank- en drugsmisbruik (ook hard drugs) en een hoge participatie in diverse vormen van kleine criminaliteit.

In bovengenoemd rapport heeft men zich nogal sceptisch uitgelaten over de mogelijkheid van een gericht supportersbeleid met voetbalvandalen als doelgroep. Voor deze scepsis bestaat nog steeds enige aanleiding. Vele Siders zijn bijvoorbeeld nauwelijks aanspreekbaar voor een aanpak die inhoudt dat het toezicht op supportersgedrag wordt versterkt. Dit is ten overvloede gebleken uit de beantwoording van de vraag of men diverse personen (of groepen personen) zoals oudere supporters, supporterswerkers, politiemensen, jongerenwerkers of mensen van de club geschikt acht om als begeleider van jongere supporters op te treden. De supporterswerker krijgt nog de meeste bijval. Een meerderheid (55%) vindt hem geschikt. De rest vindt hem ongeschikt of volstrekt ongeschikt. Zeer negatief is men over de politie (als instituut). Slechts 27% vindt de politie geschikt om jeugdige supporters te begeleiden. Veel positiever is men over de 'bekende politiemann'. Deze wordt door 43% van de respondenten geschikt geacht voor begeleidende werkzaamheden. Wellicht wordt het verschil in beoordeling van 'de politie' en 'een bekende politiemann' veroorzaakt door het feit dat het apparaat anoniemer is en daarom meer gericht op het gebruik van sancties en minder op preventieve sociale controle. Oudere supporters, de jongerenwerker en mensen van de club worden ongeveer even ongeschikt geacht als de bekende politiemann.

De zwaardere voetbalvandalen zijn over het algemeen het meest afkerig van enige vorm van begeleiding. Verhoudingsgewijs zijn zij nog het minst afkerig van begeleiding door oudere supporters en jongerenwerkers.

Bovenstaande onderzoeksbevindingen liggen natuurlijk grotendeels voor de hand. Begeleidende activiteiten houden een zekere mate van sociale controle in die minder enthousiasme opwekt naarmate men er in sterkere mate de nare gevolgen van te verwachten heeft.

Teneinde de eerste subdoelstelling te bereiken (versterken van de binding supporters-club) en samenhangend daarmee, op langere termijn, een afname van het voetbalvandalisme, behoeft men zich niet juist op de meest gewelddadige supporters te richten.

In 'Voetbalvandalisme en beleid' (Van der Brug en Marseille, 1987) heeft men geschreven dat bepaalde segmenten van de supportersgroepen ongevoelig zijn voor een positief supportersbeleid. Een mogelijke strategie zou voornamelijk gelegen kunnen zijn in het benaderen van jongere supporters.

Een negatieve constatering in verband met het bovenstaande is echter dat clubbinding nauwelijks bevorderend is voor een positieve attitude t.a.v. personen die begeleidende activiteiten (zouden kunnen) verrichten. Hoe dan ook, voor een evaluatie van de activiteiten van de supporterswerkers is van belang hoe het gesteld is met de bekendheid van supporterswerkers, wat de kenmerkende eigenschappen zijn van supporters die gebruik maken van georganiseerde activiteiten en welke activiteiten positief en negatief worden gewaardeerd.

4.3.1 Bekendheid met supporterswerkers

Over het algemeen zijn de door ons geënquêteerde supporters tenminste op de hoogte van het feit dat er bij de betreffende club een supporterswerker is aangesteld. Aangezien de door ons benaderde supporters per lokatie geen representatieve afspiegeling zijn van de doelgroep, dient aan de gevonden percentages geen absolute betekenis te worden toegekend. Bekendheid lijkt vooralsnog wat geringer te zijn bij verenigingen met zeer grote groepen jeugdige supporters, zoals Ajax en Feijenoord.

Van degenen die weten van het bestaan van de supporterscoördinatoren beweren onze respondenten in variërende mate regelmatig contact met ze te hebben en ontleen daaraan over het algemeen een oordeel in termen van tevredenheid.

In Rotterdam en Den Haag is het aantal supporters met een negatief oordeel relatief het grootst. In Amsterdam, waar de F-Side zich in het verleden nogal eens heeft afgezet tegen de komst van supporterswerker(s), is dit aantal inmiddels opmerkelijk gering. De supporterswerker in Utrecht richt zijn beleid blijkbaar op een nogal beperkte groep.

Voor de supporterswerker ziet men vooral een taak weggelegd in termen van vrijetijdsbesteding (67%). Velen vinden hem ook van betekenis bij de begeleiding van uitwedstrijden (55%), bij het geven van informatie bij problemen (53%) en in mindere mate bij het bieden van informatie over cursussen (34%).

4.3.2 Kenmerkende eigenschappen van supporters die gebruik maken van activiteiten

In totaal is er voor de experimentlokaties gezamenlijk een twintigtal verschillende activiteiten waarin supporters al dan niet kunnen participeren. Een betrekkelijk laag percentage (24%) participeert helemaal niet, een percentage van 46% participeert in beperkte mate (1 t/m 4 activiteiten) terwijl de rest (30%) vaak participeert (5 t/m 20 activiteiten).

Het leek zinvol te zijn om de mate van participatie in verband te brengen met een aantal factoren, zoals leeftijd, schoolcarrière, arbeidsomstandigheden en participatie in voetbalvandalisme, om inzicht te krijgen in de vraag wie bereikt wordt en wie niet.

Opvallend is in de eerste plaats dat er geen samenhang is tussen leeftijd en participatie, hetgeen betekent dat men er niet in geslaagd is om in het bijzonder de jongere leeftijdscategorieën te bereiken.

Een andere constatering heeft betrekking op het feit dat men in het bijzonder werklozen bereikt, in mindere mate werkenden en het minst degenen die (nog) naar school gaan.

Hoewel enig verband tussen het niveau van de afgemaakte opleiding en participatie in activiteiten ontbreekt, is er wel sprake van samenhang tussen afgebroken opleiding en participatiegraad. Jongeren die maatschappelijk gezien enigszins in de knoei zijn geraakt, worden blijkbaar in iets sterkere mate bereikt dan andere jongeren.

Gezien het bovenstaande is het echter weer opvallend dat enig verband tussen participatie in voetbalvandalisme en meedoen aan de ontwikkelde activiteiten ontbreekt. Men richt zich dus niet bij uitstek tot de harde kern van de Sides, maar ook niet speciaal tot de meelopers. Het ontbreken van een verband tussen deze factoren suggereert dat men (nog) geen kans heeft gezien om een beleid te voeren waaraan duidelijke uitgangspunten ten grondslag liggen. Participatie blijkt positief samen te hangen met het bezoeken van een buurthuis of jongerencentrum en het kennen van buurthuis- of jongerenwerker(s). Het lijkt erop dat het buurthuis- en jongerenwerk in algemene zin voorziet in een behoefte die ook vervuld wordt door de supporterscoördinator.

Maar ook de aard van de ontwikkelde activiteiten is van belang m.b.t. de vraag of men participeert. Gezien het feit dat de ontwikkelde activiteiten vaak met sport te maken hebben, participeren vooral jongeren die ook elders aan sport doen.

Tenslotte een positieve constatering, namelijk een gering positief verband tussen participatie en een toename van clubverbinding.

Voor zover men een bepaalde groep heeft bereikt, zijn dat beslist niet de jongere meelopers op wie het beleid het beste gericht zou kunnen worden. Hoogstens kan men zeggen dat jongeren bereikt worden voor wie ongunstige maatschappelijke omstandigheden gelden (werkloosheid, ongunstige school-carrière), die zich in samenhang daarmee richten tot het welzijnswerk. Dat participatie ook samenhangt met sportbeoefening komt waarschijnlijk voort uit het feit dat de georganiseerde activiteiten vaak van sportieve aard zijn.

Een positieve ontwikkeling is dat participatie in activiteiten bevorderend voor clubverbinding lijkt te zijn.

4.3.3 De aantrekkelijkheid van ontwikkelde activiteiten

In de vorige paragraaf werd melding gemaakt van een groot aantal activiteiten waaraan supporters kunnen meedoen. Welke activiteiten worden bij uitstek op prijs gesteld en wat wordt minder gewaardeerd? In verband daarmee is gevraagd wat men leuk heeft gevonden om te doen en wat minder leuk. Wat we zien is, dat activiteiten die in directe relatie staan tot voetbal, de beste aanknopingspunten bieden. Vooral eenmalige evenementen zoals een toernooi. Ook contacten met bestuur, spelers en trainer worden zeer op prijs gesteld. Het is natuurlijk niet eenvoudig om dit te doen in de vorm van gestructureerd overleg. De vraag is ook of het enthousiasme na enkele keren contact niet snel afneemt. Over het algemeen is het image van bijvoorbeeld bestuurders bij deze jongeren ook niet al te best. Niet minder dan 80% van de respondenten is het eens met de volgende uitspraak 'bestuurders van voetbalclubs begrijpen jonge supporters niet'.

Een bij uitstek laagdrempelige voorziening is het supportershome waarvan door de meeste supporters gebruik wordt gemaakt, een voldoende reden om er apart op in te gaan. Aan de hand van de volgende tabel (tabel 11) zien we dat er sprake is van een afname van het bezoek aan het home. In de tabel zijn de respectievelijke percentages weergegeven van de voor- en nameting.

Tabel 11: Frequentie bezoek supporters (voor- en nameting) (in %)

	Voormeting	Nameting
ja, regelmatig	47,6	32,9
ja, soms	37,9	27,1
nee, niet meer	2,1	12,9
nee, nooit	12,4	27,1

Reeds bij de voormeting was gebleken dat vooral de wat zwaardere vandalen het supportershome bezoeken. Dit verband bleek bij de nameting van ongeveer dezelfde orde te zijn. Ook het bezoek door de week nam verhoudingsgewijs af. Ging van degenen die het supportershome bezoeken bij de voormeting 62%, dit percentage was bij de nameting gedaald naar 57%. Het verband tussen bezoek door de week en participatie in voetbalvandalisme bleek bij de nameting veel sterker te zijn dan bij de voormeting, hetgeen inhoudt dat het bezoek zich meer en meer gaat beperken tot de zwaardere voetbalvandalen.

Dit onderzoeksresultaat wordt bevestigd door het feit dat een door ons ontwikkelde schaal 'afnemende participatie in voetbalvandalisme' negatief samenhangt met bezoek supporters. Deze negatieve samenhang kan niet eenvoudig worden teruggevoerd op afnemend wedstrijdbezoek want de correlatie tussen afnemende participatie in wedstrijdbezoek en voetbalvandalisme is .00.

Zonder het supportershome als oorzaak te willen beschouwen van alle mogelijk narigheid, daarvoor biedt onze analyse te weinig causale aanknopingspunten, bieden de beschikbare gegevens nauwelijks positieve aanknopingspunten. De vraag naar activiteiten binnen het home van onze respondenten levert ook weinig in positieve zin op. Bij de voormeting bleek 95% geen activiteiten te ontplooien binnen het home, 3% deed dat momenteel wèl en 1.5% inmiddels niet meer.

4.3.4 Samenvatting bereik van supportersbeleid en resultaten van activiteiten

Over het algemeen zijn de supporterswerkers erin geslaagd een redelijke mate van bekendheid te krijgen onder jeugdige supporters. De tevredenheid over hun functioneren varieert nogal per lokatie.

De meeste supporters participeren af en toe in de ontwikkelde activiteiten. De meest populaire activiteiten hangen ten nauwste met het voetbalgebeuren samen. Het blijkt over het algemeen lastig te zijn om de activiteiten over de tijd een structurele verankering te geven. Dit laatste hangt ongetwijfeld samen met weerstanden bij de jeugdige supporters tegen activiteiten die geen ad hoc karakter hebben.

Gelet op degenen die worden bereikt, blijkt (nog) geen duidelijke beleidslijn. De bereikte supporters behoren in ieder geval niet tot de jongere garde en het zijn ook niet bij uitstek meelopers.

Wel zijn jongeren met maatschappelijke problemen in wat sterkere mate bereikt dan andere jongeren.

De betekenis van het supportershome binnen de experimenten behoeft een nadere evaluatie. Het feit dat de homes in toenemende mate het domein dreigen te worden van zwaardere vandalen, roept de vraag op van welke positieve betekenis ze kunnen zijn.

Gezien een tweetal omstandigheden lijkt het ons nuttig om na te streven dat de experimenten van voetbalvandalisme en jeugdbeleid worden geïntegreerd met het door de voetbalclubs te ontwikkelen supportersbeleid. Die omstandigheden zijn de belangstelling van jeugdige supporters, die zich voornamelijk beperkt tot het voetbal en het feit dat een dergelijke beleidsaanpak jeugdige supporters in mindere mate etiketteert als probleemgevallen dan bij het huidige beleid het geval is.

Een geïntegreerde aanpak ligt toch al voor de hand, omdat gebleken is dat het vaak moeilijk is om een groepsgewijze en een meer op individuele hulpverlening gerichte aanpak van elkaar te scheiden. Uiteraard zijn we van mening dat de mogelijkheid van individuele hulpverlening, via gerichte doorverwijzing aanwezig dient te blijven.

5 Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies

Hoofddoelstelling wordt bereikt

De belangrijkste conclusie die op grond van de evaluatie kan worden getrokken is dat de sociaal-preventieve aanpak positieve effecten heeft.

In alle zes experimentelokaties vertoont het voetbalvandalisme sinds de start van de projecten een stabiliserende of dalende tendens, die gunstig afsteekt bij de ontwikkeling van het voetbalvandalisme in de controlelokaties

Groningen en MVV en een aantal andere gemeenten met voetbalverenigingen in de eredivisie (vooral Vitesse en in mindere mate NEC en FC Twente).

Deze conclusie geeft aan dat de positieve resultaten van het eerder gestarte project te Den Bosch geen toevalstreffers blijken te zijn.

Aanspreekbaarheid side-supporters vergroot

Het is echter niet eenvoudig te verklaren waarom deze experimenten succesvol zijn. In paragraaf 3.7 is al gesteld dat de projecten vrij sterk verschillen in de mate waarin de uitvoering van bepaalde maatregelen goed van de grond komt en de twee belangrijkste subdoelstellingen worden bereikt.

Bij nadere beschouwing blijkt er echter een gemeenschappelijk kenmerk te bestaan dat in alle lokaties door de betrokkenen als een meer of minder belangrijke succesfactor wordt gezien: de aanspreekbaarheid van de doelgroep op negatieve gedragingen is vergroot.

In de eerste plaats hebben de inspanningen (met als uitgangspunt kennen en gekend worden) van de supporterscoördinatoren hiertoe bijgedragen.

In de tweede plaats heeft ook de goede communicatie en samenwerking tussen supporterscoördinator, club, politie en spoorwepolitie een belangrijke rol gespeeld.

De verbeterde aanspreekbaarheid van de supporters kan vrij direct gekoppeld worden aan het bereiken van de hoofddoelstelling: de mogelijkheden om in te grijpen bij dreigende relletjes zijn groter geworden. Veel minder duidelijk ligt dit bij sportieve en recreatieve activiteiten en activiteiten op het terrein van educatie, dienst- en hulpverlening.

De vraag in hoeverre dergelijke activiteiten een directe preventieve werking hebben is niet te beantwoorden. Het is echter wel zeer plausibel te veronderstellen dat het aanbod van dergelijke activiteiten de aanspreekbaarheid van de doelgroep verhoogd en dat daarmee langs indirecte weg wordt bijgedragen aan het bereiken van de hoofddoelstelling.

Bovendien dragen de georganiseerde recreatieve activiteiten bij tot een zekere mate van structurering van de vrijetijdsbesteding van de participerende jongeren. Het is, gelet op de in paragraaf 4.1 geconstateerde samenhang tussen de aard van de vrijetijdsbesteding en voetbalvandalisme, niet ondenkbaar dat ook langs deze weg het positieve effect van de experimenten ten dele wordt verklaard.

Aanwas stagneert

Op grond van de resultaten van de nameting mag verondersteld worden dat de projecten erin lijken te slagen om de 'aanwas' van jongere side-supporters in te dammen. In vier van de zes projecten is men zich gaandeweg steeds

meer op de groep 'meelopers' gaan richten⁷. Kennelijk is deze keuze een juiste geweest. Daarbij dient echter niet vergeten te worden dat goede contacten met harde kernleden voor de supporterscoördinatoren wel een voorwaarde zijn om invloed op de meelopers uit te kunnen oefenen.

Te vroeg om hard te juichen

De geboekte successen mogen geen aanleiding zijn voor een te groot optimisme en de simplistische veronderstelling dat het voetbalvandalisme nu weldra verder op zijn retour zal zijn.

De resultaten van de voor- en nameting onder side-supporters geven aan dat de 'voedingsbodemp' voor voetbalvandalisme onverminderd blijft voortbestaan: voor ongeveer de helft van de geïnterviewde supporters is voetbalvandalisme een wezenlijk bestanddeel van het bezoeken van voetbalwedstrijden. Ook de toenemende geneigdheid tot discriminatie stemt tot ongerustheid. Bovendien ondervindt een groot deel van de supporters op meerdere terreinen problemen bij hun maatschappelijke aanpassing.

- Ongeveer de helft heeft een afgebroken schoolopleiding en ongeveer 70% spijbelt op school.
- Van de supporters die niet meer op school zitten, is ongeveer 1/3 deel werkloos. Ongeveer 1/3 deel van de werklozen heeft nog nooit werk gehad.
- Ook het alcohol- en druggebruik is aanzienlijk. Zo zegt bijna de helft van de supporters vaak te blowen.

Rol supporterscoördinatoren

Er is reeds gesteld dat door de supporterscoördinatoren een belangrijke bijdrage is geleverd aan het beter aanspreekbaar maken van side-supporters.

In alle lokaties zijn de betrokkenen tevreden over de wijze waarop zij hun moeilijke taak hebben vervuld. Het is zonder meer bewonderingswaardig op welke wijze zij zich voor de doelgroep hebben ingezet en daarbij tevens goede relaties met andere betrokken partijen (met andere belangen) hebben weten op te bouwen.

Rol jeugdwelzijn

De inbreng van het jeugdwelzijnswerk in de projecten loopt sterk uiteen. In Zwolle is deze zeer groot geweest, in Amsterdam en Eindhoven redelijk en in Den Haag, Utrecht en Rotterdam gering.

Daarbij valt op dat in de eerste drie lokaties twee (part-time) supporterscoördinatoren hebben gefunctioneerd (waarbij er een meer gericht was op de contacten met welzijnsinstellingen) en in Den Haag en Utrecht slechts 1 supporterscoördinator is aangesteld en in Rotterdam lange tijd slechts een van de twee coördinatoren daadwerkelijk zijn functie heeft uitgeoefend. Kennelijk heeft het kunnen splitsen van taken tussen supporterscoördinatoren een bevorderende invloed op het betrekken van het welzijnswerk bij het project. Een van de achterliggende oorzaken voor de wat tegenvallende inbreng is dat in het jeugdwelzijnswerk over het algemeen nog weinig ervaring bestaat met een integrale werkwijze (zoals bijvoorbeeld in Zwolle) waarin traditionele scheidslijnen tussen jeugd- en jongerenwerk, jeugdhulpverlening en preventie vervagen.

---

⁷ Het is niet vreemd dat dit niet uit de interviews met side-supporters (zie 4.3) naar voren komt. Deze gerichtheid is immers pas in het seizoen '89-'90 gegroeid.

Bovendien is het voor jeugdwelzijnsinstellingen nog lang niet altijd gemakkelijk om te werken met lastige doelgroepen, die (zoals de ervaringen duidelijk maken) een normerend optreden van de jongerenwerkers vereist. Daar waar het jeugdwelzijnswerk wel een actieve bijdrage aan de projecten heeft geleverd, wordt deze bijdrage over het algemeen positief gewaardeerd. Een teken voor succes is bovendien dat het aantal jongeren dat in jongerencentra komt bij de nameting hoger ligt dan bij de voormeting.

Rol clubs

Bij de meeste clubbesturen is de aanvankelijke scepsis ten aanzien van de experimenten inmiddels grotendeels weggenomen. Het draagvlak voor de projecten is echter vaak (nog) sterk persoonsgebonden en beleidsmatig slecht verankerd, hetgeen ook blijkt uit problemen die de clubs hebben bij het opstellen van de door de KNVB verplicht gestelde supportersbeleidsplannen. Voorts kan worden aangetekend dat het bevorderen van goede contacten tussen spelers en trainer enerzijds en (side-) supporters anderzijds nog moeizaam verloopt.

5.2 Algemene aanbevelingen

Continuering

Gelet op de resultaten die met de experimenten zijn geboekt, verdient het in zijn algemeenheid aanbeveling het in gang gezette beleid te continueren.

Daarbij zijn de volgende voorwaarden van belang:

- er dient sprake te zijn van een beleidsmatig partnership tussen gemeente, politie, club en welzijnswerk;
- er dienen voldoende middelen beschikbaar te zijn, zodat de continuïteit gewaarborgd is;
- er dient bij het aanbod voor problematische supporters zoveel mogelijk rekening te worden gehouden met het bestaande aanbod van jeugdwelzijnsinstellingen.
- bij verenigingen met een duidelijke problematische aanhang dienen bij voorkeur twee supporterscoördinatoren werkzaam te zijn: een gericht op het leggen van contacten en organiseren van activiteiten en een gericht op de mobilisering van het bestaande jeugdwelzijnswerk.

Bij de continuering verdient het bovendien aanbeveling de in het seizoen '89-'90 ingezette tendens de projecten vooral te richten op de (jonge) meelopers te versterken.

Integratie clubsupportersbeleid

Het ligt voor de hand om te komen tot een integratie met het supportersbeleid dat door de clubs gevoerd moet gaan worden.

Het te ontwikkelen clubsupportersbeleid dient in ieder geval gericht te zijn op:

- het voorkomen dat jonge supporters tot de side gaan behoren;
- een goede aanspreekbaarheid van side-supporters;
- een verbetering van de relatie tussen side-supporters en trainer en spelers.

Deze integratie mag er echter **niet** toe leiden dat specifieke aandacht vanuit een jeugdwelzijnsperspectief naar de achtergrond zou verdwijnen.

Voetbalstadions lijken immers bij uitstek een vindplaats voor problematische supporters.

Van bij de clubs aangestelde (of gefinancierde) supporterscoördinatoren, die de uitvoering van het gehele supportersbeleid tot taak hebben, kan niet verwacht worden dat zij voldoende inhoud kunnen geven aan de jeugdwelzijnscomponent. Het verdient voor de meeste lokaties dan ook aanbeveling dat naast de voor de club werkzame supporterscoördinator een welzijnswerker actief blijft, die zich inzet voor de problematische supporters en zijn programma afstemt op het bestaande aanbod van de jeugdwelzijnsinstellingen (netwerkgedachte). Om een meer integrale werkwijze afgestemd op deze problematische doelgroep te bevorderen, verdient het aanbeveling om de ervaringen die de supporterscoördinatoren hebben opgedaan op een systematische wijze binnen het jeugdwelzijnswerk over te dragen.

Meer aandacht voor educatie

Binnen de meeste lokaties is het noodzakelijk dat er meer aandacht wordt geschonken aan educatieve activiteiten voor de doelgroep. Er is immers gebleken dat veel side-supporters hun schoolopleiding hebben afgebroken en werkloos zijn. Vanzelfsprekend ligt hier een belangrijke taak weggelegd voor het jeugdwelzijnswerk.

Uitbreiding naar andere lokaties

Het verdient aanbeveling dat ook in enkele andere lokaties, met name Arnhem en wellicht ook Breda, Nijmegen en Enschede, een sociaal-preventieve aanpak van voetbalvandalisme wordt geïnitieerd.

5.3 Aanbevelingen per lokatie

Amsterdam

De grote lijn van de huidige projectaanpak dient te worden voortgezet.

Belangrijke aandachtspunten voor de toekomst zijn:

- verdere uitbouw van de contacten tussen het project en Ajax;
- het verzelfstandigen van de zaalvoetbalvereniging Amsterdam, zodat deze zonder (intensieve) begeleiding van de supporterscoördinatoren verder kan;
- meer aandacht voor hulpverlening door uitbouw van het netwerk van jeugdwelzijnsinstellingen dat bij het project betrokken is.

Rotterdam

Het projectplan voor de jaren 1991 en 1992 lijkt goede kansen te bieden om de zwakkere punten uit de Rotterdamse projectaanpak weg te werken:

- er zal verder worden gewerkt aan de contactlegging met supporters; gelet op het relatief geringe bereik dat het project tot nu toe heeft gehad is dat ook noodzakelijk;
- de rol van het jeugdwelzijnswerk wordt uitgebreid, zie actieplan voetbalsupporters en jeugdwelzijnswerk 1990.

Voorts is het van belang dat de functie die het supportershome binnen het project heeft, goed wordt bewaakt. In dit kader verdient het aanbeveling dat binnen het supportershome zoveel mogelijk met kleine groepjes jongeren wordt gewerkt, opdat de 'span of control' niet overschreden wordt.

Eindhoven

De grote lijn van de huidige projectaanpak dient te worden gecontinueerd.

Belangrijke aandachtspunten voor de toekomst zijn:

- creëren van een groter draagvlak voor het project binnen de club;
- meer aandacht voor activiteiten op het gebied van educatie.

Den Haag

Op een hoofdpunt dient de huidige projectaanpak te worden bijgesteld:

- het Coachingsproject voldoet niet aan de verwachtingen. Op korte termijn dient te worden beslist of dit projectonderdeel sterk aangepast moet worden voortgezet of moet worden afgebroken.

Daarnaast zijn de volgende aandachtspunten van belang:

- het functioneren van de begeleidingscommissie moet worden verbeterd;
- het supportershome dient, evenals in Rotterdam, op een strakke wijze beheerd te worden en de activiteiten moeten vooral gericht zijn op meelopers;
- de structuur van de supportersvereniging dient verder verbeterd te worden;
- jeugdwelzijnsinstellingen zullen een veel duidelijker inbreng in het project moeten krijgen.

Utrecht

Binnen de huidige projectaanpak is er nauwelijks sprake van een inbreng van jeugdwelzijnsinstellingen. Voortzetting van het project is alleen zinvol als de bijdrage van de jeugdwelzijnsinstellingen (met name op het gebied van de jeugdhulpverlening) sterk wordt vergroot en het op het gebied van project sterker gericht wordt op meelopers.

Zwolle

Gelet op de marginale positie die de FC Zwolle (voorheen PEC) momenteel inneemt in het betaalde voetbal, verdient het geen aanbeveling om in projectvorm specifieke aandacht aan voetbalvandalisme te besteden.

Vanzelfsprekend is het wel van belang dat de club een supportersbeleid ontwikkelt en de gemeente Zwolle expliciet aandacht blijft besteden aan het randgroepjongerenwerk.

Literatuur

- Berghuis, A.C. en P.J. Linckens
1988 Het beleid van Justitie inzake voetbalvandalisme. In: *Tijdschrift voor Criminologie*, nr. 4, pp. 361-371.
- Brug, H.H. van der, en M. Marseille
1983 *Achtergronden van vandalisme bij voetbalwedstrijden*. Haarlem: De Vrieseborch.
- Brug, H.H. van der
1986 *Voetbalvandalisme. Een speurtocht naar verklarende factoren*. Haarlem: De Vrieseborch.
- Brug, H.H. van der, en M. Marseille
1987 *Voetbalvandalisme en beleid; een onderzoek naar de mogelijkheid en onmogelijkheid om voetbalvandalisme te bestrijden*. Haarlem: De Vrieseborch.
- Brug, H.H. van der en J. Meijs
1988 *Nederlandse supporters bij de EK in Duitsland*. Onderzoeksverslag. Rijswijk: Ministerie van WVC.
- Brug, H.H. van der en J. Meijs
1989 *Effectevaluatie Voetbalvandalisme en Jeugdwelzijn, algemene resultaten van de voormeting en resultaten per experiment*. Amsterdam: Stichting Het Persinstituut.
- Brug, H.H. van der en J. Meijs
1991 *Effectevaluatieproject Voetbalvandalisme en Jeugdwelzijn*. Amsterdam: Stichting Het Persinstituut.
- Bruggen, F.H. ter, P.M. de Savornin Lohman
1987 *Voetbalvandalisme buiten spel*. Rijswijk: Ministerie van WVC.
- Buikhuijsen, W.
1966 *Achtergronden van nozemgedrag*. Utrecht.
- Burik, A.E. van, R.P. van Uffelen, A.G. van Dijk, H.H. van der Brug en J. Meijs
1990 *Eindrapportage Evaluatie Experiment Voetbalvandalisme en Jeugdwelzijn Rotterdam*. Amsterdam: Bureau Criminaliteitspreventie.
- Burik, A.E. van en N.C. Hilhorst
1990 *Eindrapportage Evaluatie Experiment Voetbalvandalisme en Jeugdwelzijn Zwolle*. Amsterdam: Bureau Criminaliteitspreventie.
- Clarke, J.
1973 *Football Hooliganism and the skinheads*. University of Birmingham: Centre for contemporary cultural studies.

- Cohen, A.K.
1955 *Delinquent Boys: The Culture of the Gang*. Glencoe: The Free Press.
- Critcher, C.
1973 *Football since the war: A study in social change and popular culture*.
University of Birmingham: Centre for contemporary studies.
- Dijk, A.G. van, N.C. Hilhorst, R.P. van Uffelen, H.H. v.d. Brug, en J. Meijs
1989 *Experiment Voetbalvandalisme en Jeugdwelzijn Een tussenstand*.
Amsterdam: Bureau Criminaliteitspreventie, Stichting Het Persinstituut.
- Hilhorst, N.C., A.G. van Dijk, H.H. van der Brug en J. Meijs
1990 *Evaluatie Experiment Voetbalvandalisme en Jeugdwelzijn FC Den Haag*;
Amsterdam: Bureau Criminaliteitspreventie, Stichting Het Persinstituut.
- Junger-Tas, J.
1985 De Theorie van sociale controle of sociale binding. In: *Tijdschrift voor Criminologie*, pp. 244-266.
- Kruissink, M.
1988 Van padvinderij tot pretpark, van vechtsport tot volleybal. Enkele cijfers over jeugdcriminaliteit in relatie tot vrijetijdsbesteding. In: *Justitiële Verkenningen*, nr. 5, pp. 66-85.
- Limbergen, K. van, C. Colaers en L. Walgrave
1987 *De maatschappij en socio-psychologische achtergronden van het voetbalvandalisme*. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven. In opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken, Rapport II.
- Marsh
1975 *New Society*. 32 (652), pp. 7-9.
- Mokken, R.
1970 *A theory and procedure of scale analysis*. Den Haag: Mouton.
- Savornin Lohman, P.M. de, A.G. van Dijk, H.H. van der Brug en J. Meijs
1990 *Evaluatie Experiment Voetbalvandalisme en Jeugdwelzijn Amsterdam*.
Amsterdam: Bureau Criminaliteitspreventie, Stichting Het Persinstituut.
- Uffelen, R.P. van, A.G. van Dijk, H.H. van der Brug en J. Meijs
1990 *Evaluatie Experiment Voetbalvandalisme en Jeugdwelzijn Eindhoven*.
Amsterdam: Bureau Criminaliteitspreventie, Stichting Het Persinstituut.
- Uffelen, R.P. van, A.G. van Dijk, H.H. van der Brug en J. Meijs
1990 *Evaluatie Experiment Voetbalvandalisme en Jeugdwelzijn Utrecht*.
Amsterdam: Bureau Criminaliteitspreventie, Stichting Het Persinstituut.
- Valk, P. van de en P.J. Linckens
1988 Voetbalvandalen: hun contacten met politie en justitie. In: *Tijdschrift voor Criminologie*, nr. 4, pp. 313-320.

Bijlage: Aantallen geïnterviewde supporters

Herkomst	Voormeting	Nameting
Amsterdam	44	26
bij Amsterdam	27	8
geen opgave woonplaats	0	1
totaal Ajax-supporters	71	35
Den Haag	61	25
bij Den Haag	7	10
geen opgave woonplaats	2	1
totaal FC Den Haag-supporters	70	36
Rotterdam	25	20
bij Rotterdam	12	14
geen opgave woonplaats	1	0
totaal Feijenoord-supporters	37	34
Utrecht	34	23
bij Utrecht	4	11
geen opgave woonplaats	0	1
totaal FC Utrecht-supporters	38	35
Zwolle	33	19
bij Zwolle	1	0
geen opgave woonplaats	1	0
totaal PEC-supporters	35	19
Eindhoven	21	22
bij Eindhoven	49	15
totaal PSV-supporters	70	37
Groningen	30	31
bij Groningen	2	0
geen opgave woonplaats	1	0
totaal FC Groningen-supporters	35	31
Maastricht	25	32
bij Maastricht	4	0
geen opgave woonplaats	1	0
totaal MVV-supporters	30	32

Uitgave
Ministerie van
Welzijn,
Volksgezondheid en
Cultuur

De publikatie is
schriftelijk of
telefonisch te bestellen
bij Distributiecentrum DOP
Postbus 20014
2500 EA Den Haag
tel 070 - 3789885
onder vermelding van
afleveradres en
ISBN 90 346 2494 3
(prijs f 15,- per exemplaar)

Omslagontwerp
Roel Heerema,
Amsterdam
Illustratie
Hans Sprangers,
Amsterdam

Productie
Centrale-Directie
Voorlichting, Documentatie en
Bibliotheek
van het
Ministerie van
Welzijn
Volksgezondheid en
Cultuur

W

V

C

